

**Univerzita Karlova**

**Filozofická fakulta**

Ústav hospodářských a sociálních dějin

# **Bakalářská práce**

Jan Limberský

**Kurýři západních zpravodajských služeb**

**v letech 1948 - 1955:**

**Sociální kontext, motivace,**

**dilemata**

Couriers of the western intelligence services

in years 1948 - 1955:

Social context, motivations,

dilemmas

Praha 2017

Mgr. Matěj Spurný, PhD.

### **Poděkování**

Na tomto místě bych rád poděkoval své rodině a přátelům za jejich duševní podporu při psaní této bakalářské práce. Další poděkování pak patří vedoucímu této práce, panu Mgr. Matěji Spurnému, PhD., který mi poskytl řadu cenných rad a který se mnou měl při jejím vzniku velkou trpělivost.

### **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 12. května 2017

.....  
Jan Limberský

### **Abstrakt**

Tato práce si klade za cíl nalézt předpoklady a motivace západních kurýrů jako sociální skupiny k protikomunistické rezistenci v letech 1948 až 1955. Zároveň se kurýry snaží zasadit do kontextu studené války a československých dějin. Práce tak činí prostřednictvím výslechových protokolů československé Státní bezpečnosti.

### **Klíčová slova**

kurýr, zpravodajské služby, studená válka, Československo, padesátá léta, státní socialismus.

**Abstract**

This bachelor thesis aims to find the prerequisites and motivation of couriers from Western countries, as a social group, for anti-communist resistance between 1948 and 1955. At the same time, it tries to see these couriers in the context of the Cold War and Czechoslovak history. This attempt is achieved through the interrogation protocols of the Czechoslovak secret police organization State Security.

**Key words**

courier, intelligence services, cold war, Czechoslovakia, fifties, state socialism.

## OBSAH

<b>1. Úvod</b> .....	7
1. 1 Zdůvodnění výběru tématu.....	7
1. 2 Dosavadní výzkum.....	8
1. 3 Cíle a vymezení práce.....	9
1. 4 Kritika pramenů.....	9
<b>2. Historický kontext</b> .....	11
2. 1 Studená válka.....	11
2. 2 Československo po roce 1948.....	12
2. 3 Československý exil.....	12
2. 4 Pohraničí.....	16
2. 5 Uprchlické tábory.....	20
2. 6 Západní zpravodajské služby.....	21
2. 7 Kurýři z hlediska jurisdikce.....	22
2. 8 Konec kurýrů.....	25
<b>3. Sociální kontext</b> .....	26
3. 1 Úvod.....	26
3. 2 Výsledky kurýrů.....	27
3. 2. 1 Doba před odchodem za hranice.....	27
3. 2. 2 Pobyt za hranicemi.....	28
3. 2. 3 Práce kurýra.....	29
3. 2. 4 Obhajoba.....	31
3. 3 Motivace, dilemata.....	32
<b>4. Závěr</b> .....	34
<b>5. Seznam zdrojů</b> .....	35
<b>6. Seznam zkratk</b> .....	37
<b>7. Seznam příloh</b> .....	38
<b>8. Přílohy</b> .....	39

# 1. ÚVOD

## 1.1 Zdůvodnění výběru tématu

Touhu zabývat se kurýry západních zpravodajských služeb ve mě krom jiného probudila dobová atmosféra jakéhosi “westernu v kulisách Československa 50. let“. Neboť tu cesty ozbrojených kurýrů skrze hranice střežené minami, ploty s proudem vysokého napětí a pohraničníky s prsty na spouštích samopalů na první pohled navozují. Svůj podíl na volbě tématu měla rovněž novela z pera spisovatele Rudolfa Kalčíka,<sup>1</sup> stejně jako její noirovské filmové zpracování režiséra Karla Kachyni.<sup>2</sup> Obě díla však ukazovala příběh pouze z jedné perspektivy pohledem příslušníků pohraničního útvaru SNB, a pokud vůbec dala prostor jejich “protihráčům“ na pozadí čerstvě započaté studené války, dělo se tak ve formě účelově zkrácené. Na rozdíl od titulních postav se tito “čítankoví zločinci“ po vzoru rodokapsových románů příběhem pouze mihli bez bližšího vysvětlení motivací, plníce černobílou roli protiváhy představovanému dobru. Jiný pohled na ně nabídl až mnohem později beletrizovaný životní příběh kurýra Josefa Hasila.<sup>3</sup> Kromě přitažlivosti tématu, jeho upozaděnosti a nejasnosti řady otázek okolo něj, byli však kurýři především součástí československé historie. Proto se lze domnívat, že mají plné právo ucházet se o historikovu pozornost.

---

<sup>1</sup> Kalčíkův román *Král Šumavy* z roku 1960, vznikl na podkladě filmového scénáře ke stejnojmennému snímku Karla Kachyni z roku 1959, na kterém autor knihy rovněž spolupracoval.

<sup>2</sup> *Král Šumavy* (1959), režie Karel Kachyňa.

<sup>3</sup> ŽÁK, David Jan: *Návrat Krále Šumavy: Román o Josefu Hasilovi*, LABYRINT 2012.

## 1. 2 Dosavadní výzkum

Protikomunistickou rezistencí se po roce 1989 zabývala řada odborných prací, avšak problematika západních kurýrů je v tomto rámci zastoupena dosud sporadicky. Na vině může být kromě okrajovosti tématu v rámci studené války dosud omezený okruh zdrojů, ze kterých je možné čerpat. Kromě článků,<sup>4</sup> sborníků,<sup>5</sup> díla publicisty Karla Pacnera<sup>6</sup> a katalogu z roku 2009<sup>7</sup>, byla jednou z prvních samostatných prací věnovaných kurýrům kniha slovenského historika Róberta Letze *Odkaz živým*.<sup>8</sup> Dalším dílem byla kniha<sup>9</sup> historiků Ivo Pejčocha a Prokopa Tomka,<sup>10</sup> která ve formě dvačtyřiceti životopisů poskytovala vhled do osudů kurýrů, kteří svoji aktivitu zaplatili životem. Z dalších prací se k tématu váže katalog k výstavě *Králové Šumavy*,<sup>11</sup> titul<sup>12</sup> historiků Libora Svobody a Martina Tichého a také práce Václava Vebera o třetím odboji.<sup>13</sup> Tématu žen jako kurýrek je pak věnována publikace *Ženy v třetím odboji*.<sup>14</sup> I přesto však zůstává problematika kurýrů stále na okraji zájmu historiků zabývajících se československou hranicí v éře studené války. Snad za to může trvajících rozpolcenost názorů na motivace těchto lidí i více než šedesát let poté.

---

<sup>4</sup> např. v periodikách *Historie a vojenství*, *A Report*, *Revue pro studium totalitních režimů* nebo *Československý deník*.

<sup>5</sup> Jedná se o sborníky, které se však problematikou západních kurýrů zabývají jen v určité své části. Jsou to například tyto: *Securitas imperii: Sborník k problematice bezpečnostních služeb*, *Sborník archivu bezpečnostních složek* či sborník *Odboj a odpor proti komunistickému režimu v Československu a ve Střední Evropě: sborník k mezinárodní konferenci = Resistance and Opposition against the Communist Regime : international conference*.

<sup>6</sup> PACNER, Karel: Československo ve zvláštních službách: Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914 - 1989, I. - IV. díl, Themis 2001 - 2002 (díl III.).

<sup>7</sup> TOMEK, Prokop: Na frontě studené války: Československo 1948 - 1956: Výstava k 60. výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje, Ústav pro studium totalitních režimů 2009.

<sup>8</sup> LETZ, Róbert: *Odkaz živým: Případ Albert Púčik a spol.*, Ústav paměti národa 2008, kniha mapuje osudy slovenského kurýra Alberta Púčika a skupiny kolem něj.

<sup>9</sup> PEJČOCH Ivo, TOMEK Prokop: *Agenti-chodci na popravišti: Kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949-1958*, Svět křídel 2010.

<sup>10</sup> I několik dalších děl těchto historiků se v dílčích úsecích kurýrů dotýká - jsou to např. tituly *Vojáci na popravišti* a *Vojenské osoby popravené v období politických procesů v Československu v letech 1948 - 1955*

<sup>11</sup> Kolektiv autorů: *Králové Šumavy (Die Könige des Böhmerwaldes)*, ÚSTR 2012.

<sup>12</sup> SVOBODA Libor, TICHÝ Martin (eds.): *Cesty za svobodou: Kurýři a převaděči v padesátých letech 20. století*, ÚSTR 2014.

<sup>13</sup> VEBER, Václav: *Třetí odboj: ČSR v letech 1948 - 1953*, Univerzita Pardubice 2014.

<sup>14</sup> PEJČOCH, Ivo: *Ženy v třetím odboji: Kurýrky zpravodajských služeb, převaděčky a příslušnice protikomunistických odbojových skupin*, Svět křídel 2014.

### 1. 3 Cíle a vymezení práce

Tato práce si klade za cíl nalézt předpoklady a motivace západních kurýrů jako sociální skupiny k protikomunistické rezistenci v letech 1948 až 1955. Zároveň se kurýry snaží zasadit do kontextu studené války a československých dějin. Práce samotná je rozdělena do několika částí. Úvodní část se zabývá dosavadní reflexí problému v historiografii, kritikou použitých pramenů a jejich uchopením. Druhá část se věnuje obecným historickým souvislostem a třetí sociálním předpokladům a motivacím zkoumaného spektra osob ke kurýrní činnosti, které nabízejí použité prameny. Čtvrtá část je pak věnována rekapitulaci výsledků zkoumání.

### 1. 4 Kritika pramenů

Stěžejním zdrojem pro tuto práci jsou svazky československé Státní bezpečnosti, které vznikly v první polovině 50. let dvacátého století. Jedná se o vyšetřovací spisy s výslechovými, úsekovými, dílčími a dodatkovými protokoly. Jádrem těchto písemností jsou přepisy samotných výslechů zadržovaných kurýrů. Popisují rodinné poměry, ve kterých kurýři vyrostli, sdělují, jakého dosáhli vzdělání a jaké měli zaměstnání před svým odchodem za hranice Československa. Dále se v protokolech hovoří o jejich životě za hranicemi ČSR v uprchlických táborech, o výcviku pracovníky západních zpravodajských služeb a o jejich činnosti po návratu do ČSR. Kurýři jsou zde vykresleni jako lidé, když ne přímo pokřiveného charakteru se sklonem ke zločinu, pak alespoň jako osoby chybní, váhavé a morálně slabé. Samotný protokol je často doplněn dílčími protokoly, které StB sepsala s jejich rodinnými příslušníky, případně dalšími svědky. Bohužel není možné s jistotou určit, jak a za jakým účelem tyto protokoly vlastně vznikaly. Historik Petr Cajthaml v této souvislosti hovoří o tom, že cílem vyšetřovatelů bylo přimět vyšetřované, aby přiznali činy, které nespáchali<sup>15</sup> a že na základě toho, co se podařilo od vyšetřovaných zjistit, byla pro účely soudního procesu sestavena jakási „režijní kniha“, kterou společně sestavovali vyšetřovatelé StB, sovětsí poradci a zaměstnanci justice.<sup>16</sup> Ohledně vzniku protokolů poskytuje informace také výpověď bývalého vyšetřovatele StB Bohumila Doubka,<sup>17</sup> která naznačuje, že byl v průběhu

---

<sup>15</sup> „Účelem bylo přimět vyšetřovaného, aby přiznal činy, které nespáchal. Postupně byly vytvářeny kombinace, jisté polopravdy a nakonec i lži, které měly určitý reálný základ v událostech, které se staly, o kterých původně vyšetřovaný vypovídal.“, IN: Proces H, režie Martin Vadas (2009).

<sup>16</sup> „Na základě toho, co se podařilo od vyšetřovaných zjistit a toho, jak měl konečně vypadat proces, tak byla z těch informací sestavená jakási režijní kniha, kterou společně sestavovali vyšetřovatelé, sovětsí poradci a v konečné fázi i zaměstnanci justice. Ty konečné protokoly byly nakonec předkládány ke schválení i politickému vedení KSČ.“, IN: Proces H, režie Martin Vadas (2009).

<sup>17</sup> KAPLAN, Karel: StB o sobě: Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka, PČR 2002.

vyšetřování úředníky StB vyvíjen na vyslýchané fyzický a psychický nátlak. Historik Karel Kaplan ve stejné souvislosti hovoří o otázkových protokolech, které měly již samotnou svou formulací naznačovat směr, kterým se měla výpověď ubírat.<sup>18</sup> Avšak oba historikové a také Bohumil Doubek, na toto téma hovoří v souvislosti s velkými politickými procesy a nikoliv obecně. Proto je otázkou, zda se to týká také výsledků zadržených kurýrů. Historik Prokop Tomek je toho názoru, že v případě kurýrů nemuselo docházet k fyzickému nátlaku, ani k faktickému překroucení jejich výpovědí. V prvním případě kvůli snadnějšímu zisku zpravodajských informací a navázání spolupráce s vyšetřovanými,<sup>19</sup> ve druhém pro neveřejný charakter svazků StB.<sup>20</sup> Na paměti je nutné mít ještě tři další aspekty. Zaprvé je to poměr spektra zde zkoumaných osob k teoretické velikosti původního celku. Třicet devět kurýrů, kteří jsou předmětem této práce, je patrně pouze zlomkem z mnohem většího počtu osob. Prokop Tomek uvádí seznam 338 (zadržených) kurýrů,<sup>21</sup> odhady však hovoří celkově o dvou až pěti tisících osob.<sup>22</sup> Zadruhé to, že díky svému pozdějšímu třídění a skartování vyšetřovací spisy kurýrů v některých případech neodpovídají svému původnímu stavu. A nakonec také to, že jsou tyto spisy jediným prozatím dostupným písemným pramenem většího rozsahu, neboť písemnosti západních zpravodajských služeb, stejně jako materiály sovětské, dosud podléhají zpravodajskému utajení. Pro práci s prameny jsem se nakonec pro účely této práce přiklonil k variantě Prokopa Tomka. Z tohoto pohledu jsou tedy spisy StB sloužící jako podklad analýzy v této práci v jádru důvěryhodným historickým pramenem, jenž je pochopitelně nutno kriticky interpretovat, a jehož slabinou jsou faktické chyby, omyly a politickou rétorikou poznamenaný styl, kterým jsou napsány.

---

<sup>18</sup> „A v té otázce už byla vyjádřena, když ne přímo odpověď, tak alespoň záměr. Co se sledovalo, co se čekalo.“, IN: tamtéž.

<sup>19</sup> „Nebylo s nimi špatně zacházeno z toho důvodu, aby pokud možno dobrovolně řekli všechno, co vědí. Aby si nevymýšleli a aby ta jejich informace byla skutečně pravdivá. Aby třeba pod nátlakem nevypověděli nějakou věc, kterou by podle jejich názoru ten vyšetřovatel chtěl slyšet. A taky z toho důvodu, a myslím si, že to je logické, aby ti lidé chtěli spolupracovat s StB...“, IN: Československo ve zvláštních službách: Agenti-chodci, režie Vít Hájek (2001).

<sup>20</sup> Je třeba si uvědomit, že svazky nebyly určeny k informaci mimo ministerstvo vnitra, nebo dokonce ke zveřejnění. Není logické, aby byl jejich obsah nějak z tohoto hlediska upravován, IN: TOMEK, Prokop: Svazek StB jako historický pramen, Soudobé dějiny. 12, č. 1, 2005, str. 213.

<sup>21</sup> TOMEK, Prokop: Na frontě studené války..., str. 64 - 75.

<sup>22</sup> PEJČOCH, Ivo: Ženy v třetím odboji..., str. 6, VEBER, Václav: Třetí odboj..., str. 154, PACNER, Karel: Československo ve zvláštních službách III..., str. 329.

## 2. HISTORICKÝ KONTEXT

*„Lidé slaví čtyři roky od konce války, aniž tuší, že už teď jsou v nové válce, studené.“<sup>23</sup>*

*„Bylo dva měsíce po Únoru. Za hranicemi byl starý nepřítel - Němci. A novější - Američané. A docela nový - Poúnoroví emigranti.“<sup>24</sup>*

### 2. 1 Studená válka

Jakoukoliv dějinnou událost, bez ohledu na její velikost a význam, nelze zkoumat bez přihlídnutí k širším souvislostem, které se k ní váží. V případě hledání motivací západních kurýrů je takovou širší souvislostí studená válka<sup>25</sup> a bipolární rozdělení světa spolu se začleněním Československa do tzv. východního bloku. Politické rozštěpení světa na východní a západní blok bylo důsledkem sporů mezi velmocemi, které se týkaly poválečného uspořádání mocenských sfér a zejména osudu poválečného Německa. Studená válka měla ve svém průběhu několik fází,<sup>26</sup> pro tuto práci je však důležitá ta část konfliktu, která se týká území Německa a Rakouska. Německo<sup>27</sup> bylo stejně jako Rakousko,<sup>28</sup> po druhé světové válce rozděleno do okupačních pásem spravovaných západními mocnostmi. V těchto okupačních zónách začaly později vznikat sběrné a uprchlické tábory pro uprchlíky z cizích států, úzce spjaté s pozdější činností kurýrů. V rámci studené války je nutné uvést ještě dva další aspekty: americkou hospodářskou pomoc poničené Evropě<sup>29</sup> a vznik dvou německých republik.<sup>30</sup>

---

<sup>23</sup> ŽÁK, David Jan: Návrat Krále Šumavy: Román o Josefu Hasilovi, LABYRINT 2012, str. 138.

<sup>24</sup> ŽÁK, David Jan, KALČÍK, Rudolf: Král Šumavy: Román a literární reportáž, LABYRINT 2013, str. 86.

<sup>25</sup> Jednalo se o konfrontaci mezi USA a SSSR (s dalšími spojenci na každé straně) prostřednictvím vojenských spolků, zbrojení, diplomatických bloků, hospodářských opatření, vojenských vstupů do regionálních konfliktů a ideologických sporů. Studená válka skončila rozpadem SSSR v roce 1991, IN: VEBER, Václav: Třetí odboj: ČSR v letech 1948 - 1953, Univerzita Pardubice 2014, str. 278.

<sup>26</sup> Jsou to: sovětsko-turecká krize, íránská krize, sovětsko-jugoslávský spor, občanská válka v Řecku, první berlínská krize, formování atlantické koalice, válka v Koreji, guatemalská krize, integrace SRN do Severoatlantické smlouvy, suezská krize, krize v tchaj-wanském průlivu, druhá berlínská krize, karibská krize, konžská krize, Šestidenní válka, druhá indočínská válka, válka v Afganistánu, IN: NÁLEVKA, Vladimír: Horké krize studené války, Vyšehrad 2010, str. 7 - 8.

<sup>27</sup> Nejprve došlo ke sloučení amerického a britského okupačního pásma v tzv. Bizónii (1. ledna 1947), později se k nim přidalo francouzské okupační pásmo, čímž vznikla tzv. Trizónie (v březnu 1948), IN: VYKOUKAL, Jiří, LITERA, Bohuslav, TEJCHMAN, Miroslav: Východ: Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944 - 1989, Libri 2000, str. 73 - 75.

<sup>28</sup> Dne 4. července 1945 byla pro Rakousko vytvořena spojenecká komise, která pro něj vymezila spojenecká pásma. Vídeň byla rozdělena na čtyři sektory, z nichž jedno bylo tzv. mezinárodním pásmem ve středu města, spadající pod společnou správu všech velmocí. Dolní Rakousko, Burgenland a malá část Horních Rakous patřili do sovětské zóny, Salzbursko a větší část Horních Rakous připadly americké vládě. Britové pak opanovali Korutany a Štýrsko, zatímco Francie měla pod svou správou území Vorarlberska a Tyrol, IN: Kolektiv autorů: Dějiny Rakouska, NLN 2010, str. 553.

<sup>29</sup> tzv. Marshallův plán, plným názvem "Evropský program obnovy", jenž měl hospodářsky pomoci válkou poničené Evropě. Světové veřejnosti byl prezentován na Harvardově univerzitě 5. června 1947, IN: NÁLEVKA, Vladimír: Studená válka, TRITON 2003, str. 22.

Zatímco odmítnutí Marshallova plánu na nátlak Moskvy znamenalo (z pohledu západních mocností) definitivní začlenění ČSR do sovětského mocenského bloku, vznik dvou německých států bychom mohli považovat za jakousi tečku za rozdělením Evropy po druhé světové válce. Převzetí moci KSČ v Československu pak znamenalo dalekosáhlé politické, sociální a kulturní změny, se kterými šly ruku v ruce také represe. Právě tyto události sebou přinesly tři aspekty, které výrazně napomohly vytvořit fenomén západních kurýrů. Studenou válku jakožto širší souvislost, Československo, které jako součást východního bloku plnilo roli výchozího bodu, uprchlické tábory v roli dočasné cílové destinace a také samotnou osobu kurýra.

## 2.2 Československo po roce 1948

Po převzetí moci komunisty v únoru 1948 došlo v Československu k centralizaci politické moci, v důsledku čehož se pod dohled komunistické strany dostaly všechny státní instituce a společenské organizace. Důležitými aspekty života jedince byla nyní teorie třídního boje nebo členství v KSČ. Nové politické elity se v krátké době zasadily o znárodnování majetku, kolektivizaci zemědělství, likvidaci církve, zestátnění odborů, průmyslu a velkoobchodu, přestavbu armády a policejních složek, zlikvidování živnostníků, soukromých řemesel a maloobchodu, likvidaci středních vrstev, inteligence a potlačení politických a občanských práv. V důsledku toho byl zúžen prostor pro svobodnou volbu sociální pozice jedince, což vedlo mimo jiné k absenci občanského tlaku jako regulátoru politické moci.<sup>31</sup> Společnost tak nadále nemohla být nezávislým reprezentantem zájmů občanů a samosprávným článkem politického systému.

## 2.3 Československý exil

Po roce 1948 začaly Československo kromě jiných opouštět také tehdejší politické špičky, které za hranicemi záhy vytvořily dvě politická uskupení. První, menší skupinu, představovali převážně vedoucí funkcionáři nekomunistických stran, pro které se exilová politická činnost stala hlavním zdrojem existence. Druhou část tvořili zejména nižší političtí funkcionáři nebo veřejní činitelé bez stranické příslušnosti, kteří vedle své politické angažovanosti provozovali

---

<sup>30</sup> 7. září 1949 vzniká Spolková republika Německo (SRN), zrod Německé demokratické republiky (NDR) následuje měsíc poté, 7. října 1949, IN: NÁLEVKA, Vladimír: Horké krize studené války, Vyšehrad 2010, str. 45.

<sup>31</sup> KAPLAN, Karel: Kronika komunistického Československa: Doba tání 1953 - 1956, Barrister & Principal 2005, str. 19 - 29.

civilní zaměstnání. Postupně tak vznikla rozsáhlá síť politických stran a zájmových organizací, tvořená jednak československými politickými činiteli, a jednak diplomaty a úředníky ze zahraničí nebo z mezinárodních organizací, kteří se zapojili do politické činnosti.<sup>32</sup> Kromě těchto kategorií se exil dělil také na českou a na slovenskou část, přičemž slovenská část byla aktivnější a také početnější.<sup>33</sup> Mimo národnostního rozdělení, byl československý exil nejednotný také územně - jeho politická střediska vznikla ve Spojených státech, Velké Británii, Francii, Západním Německu nebo Itálii. Mezi přední úkoly vůdců exilu patřilo především vytvoření exilové struktury s vedoucím reprezentativním orgánem a získání politických kontaktů, stejně jako uznání od západních velmocí jakožto reprezentant československé protikomunistické rezistence v zahraničí. Rovněž bylo nutné udržovat povědomí o Československu za jeho hranicemi a styk s domovem. Důležitým politickým programem byla také pomoc pouňorovým uprchlíkům z ČSR. Úsilí představitelů exilu o ustavení ústředního řídicího orgánu a o jeho mezinárodní uznání, znesnadňovaly rozdílné představy o jeho poslání a úkolech, neboť politický život byl v emigraci utvářen na stranickém principu. Národní socialisté v první řadě počítali s vedoucím orgánem složeným z osobností politického a veřejného života. Druhou koncepci představovala idea, aby se řízení československého exilu ujali lidé, kteří za druhé světové války působili v protinacistické rezistenci nebo v exilu a po roce 1945 přijali funkce ve vládních stranách. Vzorem se jim stalo někdejší londýnské ústředí, které mělo být přizpůsobeno současnému politickému klimatu. Tato možnost počítala s brzkým propuknutím válečného konfliktu mezi SSSR a západními velmocemi a v návaznosti na to také krátkou existencí komunistického Československa. Třetí variantou bylo sestavit politické vedení z poslanců zvolených ve volbách v květnu 1946 a také ze členů zemských národních výborů a slovenských národních orgánů, kteří měli v rukou mandát z posledních voleb před únorem 1948. Orgán tak měl být sestaven pouze z členů stran předúnorové Národní fronty. Žádná z těchto nabízených variant se však nakonec neuskutečnila.<sup>34</sup>

Ústředním politickým orgánem čs. exilu se v únoru 1949 stala Rada Svobodného Československa, jež byla prvním takovým orgánem vytvořeným politickými uprchlíky z evropských zemí, které se nacházely ve sféře vlivu SSSR. Její politickou základnu tvořily Československá strana lidová, Československá strana národně socialistická, Československá strana sociálně demokratická, Demokratická strana Slovenska, Strana slobody a Strana

---

<sup>32</sup> KAPLAN, Karel: Pouňorový exil 1948 - 1949, Dialog 2007, str. 33.

<sup>33</sup> tamtéž, str. 55.

<sup>34</sup> tamtéž, str. 126 - 127.

republikánská. Ustavení této Rady, jejíž součástí byl třicetičlenný výkonný výbor a dvanáctičlenné prezidium,<sup>35</sup> bylo veřejnosti oznámeno ve Washingtonu v prohlášení z 25. února 1949.<sup>36</sup> Struktura rady dále zahrnovala předsednictvo, oblastní sbory a pracovní komise. V době jejího vzniku většina představitelů politického exilu stále věřila v řešení situace pomocí válečného konfliktu, což přispívalo ke stálému lpění na zavedených stranických strukturách a na trvání názorových neshod. Předmětem jejich nejhlubšího sporu byl poměr k Československu minulému a budoucímu. Česká a slovenská emigrace prosazovala rozdělení republiky na dva samostatné státy, zatímco přáním exilu československého bylo zachování celistvosti stávajícího útvaru. Dalším sporným bodem bylo období nacistické okupace a časy poválečné, neboť vnímání předělu mezi nimi bylo z hlediska exilových politických stran odlišné. Neshody pramenily rovněž z rozdílných představ českých a slovenských politiků<sup>37</sup> ohledně budoucí podoby státu. Postupem času se Rada vinou sporů rozdrobila do několika skupin. Exil po roce 1948 se rodil během mírového období, přičemž se mu ze strany západních států, které se snažily nenarušit křehkou rovnováhu diplomatických vztahů s komunistickým Československem, dostávalo jen omezené a neoficiální podpory.<sup>38</sup> Vedle Rady svobodného Československa a deseti politických stran, zde fungovalo také dvacet osm politických svazů, sto čtyřicet sedm dalších organizací a spolků a sedmdesát šest českých a slovenských časopisů politického zaměření. Kolem však vyrůstala a zase zanikala také řada dalších zájmových, charitativních a sociálních uskupení.

Vlna československých uprchlíků západní státy zaskočila, jejich úřady v okupačních zónách západního Německa a Rakouska nebyly na takové množství lidí kapacitně připravené. Bylo proto nutné, aby se materiální pomoci ujali jak k tomu účelu ustavené krajanské spolky, tak také uprchlíci sami. Z hlediska činnosti krajanských spolků patřil mezi nejdůležitější organizace *Výbor pro svobodnou Evropu* s centrálou v New Yorku. Jednalo se o soukromou organizaci úzce spjatou s americkou administrativou, jež uprchlíkům poskytovala základní

---

<sup>35</sup> Petr Zenkl (prezident), Jozef Lettrich (1. viceprezident), Václav Majer (2. viceprezident), Josef Černý, Adolf Procházka, Jozef Dieška, Mikuláš Franek, Štefan Osuský, Juraj Slávik, Ján Papánek, Arnošt Heidrich a Ferdinand Peroutka, IN: RAŠKA, Francis D.: Opuštění bojovníci: Historie Rady Svobodného Československa 1949 - 1961, Academia 2009, str. 51

<sup>36</sup> tamtéž, str. 43.

<sup>37</sup> Československé politické strany v exilu po roce 1948: Lidová strana, Národně demokratická strana, Národně socialistická strana, Republikánská strana, Slovenská demokratická strana, Slovenská strana slobody, Sociálně demokratická strana, Živnostnická strana, IN: tamtéž, str. 278.

<sup>38</sup> tamtéž, str. 49 - 50.

finanční podporu.<sup>39</sup> K dalším takovým organizacím patřil *Americký fond pro československé uprchlíky*,<sup>40</sup> taktéž se sídlem v New Yorku, jehož zakladatelem byl tehdejší mimořádný vyslanec a stálý delegát československé republiky u OSN Ján Papánek. Činnost této organizace byla dobročinná, k čemuž se vázalo oprávnění vybírat dobrovolné příspěvky jakéhokoliv druhu a poskytovat pomoc způsobem, který si tato organizace sama zvolila. Po celém světě kromě toho vznikaly také pomocné výbory<sup>41</sup> a různá mezinárodní stranická seskupení. Nezanedbatelnou organizací byl také *Československý pomocný výbor pro politické uprchlíky*,<sup>42</sup> jenž koordinoval pomoc pro československé uprchlíky v Německu a Rakousku. Největší podpora čs. běžencům však plynula z iniciativy mezinárodní organizace pro uprchlíky *IRO*,<sup>43</sup> v jejíž správě byla většina uprchlických táborů. IRO formálně ukončila činnost 31. ledna 1952, avšak fakticky fungovala až do března, kdy správu nad všemi uprchlíky převzala německá vláda v Bonnu. Nutné je rovněž zmínit také mezinárodní uskupení *CARE*,<sup>44</sup> vzniknuvší po druhé světové válce, jehož úkolem bylo zásobovat uprchlické tábory materiální pomocí. Jednalo se o tzv. CARE balíčky, které obsahovaly materiál základních potřeb z přebytků amerických vojenských skladů, jenž byl v poválečné Evropě buďto nedostatkový, nebo jej bylo možné získat pouze na příděl.<sup>45</sup> Svou roli v uprchlické otázce hrály také různé finanční příspěvky od organizací nebo soukromých osob. Z pohledu statistiky<sup>46</sup> záchytného tábora Goetheschule je patrné, že více než osmdesát procent uprchlíků z ČSR zde tvořily osoby mužského pohlaví. Průměrný věk byl kolem 23 let, plně dvě třetiny pak tvořili svobodní lidé, zatímco pokud jde o národnostní otázku, dominovaly mezi nimi se 77, 2 procenty osoby české národnosti. Více než dvě třetiny se hlásily k římskokatolické církvi, zbytek zahrnoval příslušníky církve československé, evangelické a řeckokatolické. Bez náboženského vyznání byl každý dvacátý uprchlík. Z hlediska zaměstnání byli mezi uprchlíky nejpočetnější řemeslníci.

---

<sup>39</sup> VEBER, Václav: *Třetí odboj: ČSR v letech 1948 - 1953*, Univerzita Pardubice 2014, str. 285.

<sup>40</sup> *American Fund for Czechoslovak Refugees*. Vznikl 4. května 1948.

<sup>41</sup> např.: ve Velké Británii, Francii, Západním Německu, Rakousku, Itálii, Holandsku, Argentíně, Belgii, Kanadě, Švýcarsku, Dánsku, Švédsku a Norsku, IN: tamtéž, str. 23 - 24.

<sup>42</sup> *Czechoslovak Relief Committee for Political Refugees*. Vznikl 14. dubna 1948, sídlem se stal Londýn

<sup>43</sup> *International Refugee Organisation*. Vznikla 20. dubna 1946. V témže roce převzala starost o uprchlíky jakožto agentura OSN.

<sup>44</sup> *Cooperative for Assistance and Relief Everywhere*. Vzniklo v roce 1945.

<sup>45</sup> JEŘÁBEK, Vojtěch: *Českoslovenští uprchlíci ve studené válce*, Stilus 2005, str. 29.

<sup>46</sup> Jedná se o statistiku zpracovanou dle abecedně řazeného seznamu uprchlíků vytvořené na podkladě regensburské táborové knihy a kartotéky českým uprchlíkem Václavem Lavičkou v táboře v Ludwigsburgu. Táborová kniha a kartotéka byly vedeny od 5. března do 8. prosince 1948, kdy byl tábor zrušen, IN: ČELOVSKÝ, Bořivoj: *Uprchlíci po "Vítězném únoru"*, Tilia 2004, str. 15.

Zákonem z 25. června 1948 rozhodl americký Kongres o tom, že Spojené státy udělí během příštích dvou let status přistěhovalce 205 000 běžencům včetně dvou tisíců československých uprchlíků za předpokladu, budou-li se v den kdy tento zákon vejde v platnost, nacházet na specifikovaných místech v okupačních zónách Německa, Rakouska či Itálie. Koncem července téhož roku pak byl československým uprchlíkům přiznán plný politický status, jenž je stavěl na úroveň osob prchajících z mateřské země před válečným konfliktem.

## 2. 4 Pohraničí

*„Hraničáři z řad SNB jsou nahrazeni mladými vojáky základní služby Pohraniční stráže (...) Proslýchá se, že komunisté chystají budování plotů z ostatých drátů v místech, kde dochází k nejčastějším přestřelkám.“<sup>47</sup>*

*„Vysoký, nahrblý stín vrchního se zvolna vracel k hamru. Tam zvedl samopal k obloze a na krok od Mařenky vypálil do tmy třikrát prokletý signál ‚proryv hranic‘.“<sup>48</sup>*

Situace v československém pohraničí byla s blížícím se koncem druhé světové války velmi nepřehledná. Pohraničí bylo jakýmsi “územím nikoho“, ve kterém se pohybovali civilisté, vojáci (např. příslušníci armádního sboru generála Ludvíka Svobody tzv. “Svobodovci“), partyzáni nebo také tzv. “asistenční oddíly“. Tyto útvary zajišťovaly podezřelé osoby, zabavovaly majetek a vykonávaly strážní a pořádkovou službu.<sup>49</sup> Pohraničí té doby bylo téměř ideálním podhoubím pro kriminální činy jakéhokoliv druhu.<sup>50</sup> K atmosféře nepořádku přispívalo také to, že zde bezprostředně po skončení válečných operací neexistovala jakákoliv pevná centrální správa. Platnost zákonů a nařízení byla pouze relativní, takže zde navzdory vydaným dekretům a nařízením panovalo téměř úplné “právní vzduchoprázdno“. Zákony do tohoto prostoru pronikaly jen velmi pomalu a obtížně.<sup>51</sup> Panovalo zde napětí mezi ministerstvy, která měla na určité aspekty situace v pohraničí rozdílné názory, k čemuž je nutné také přičíst často svévolné občanské aktivity.<sup>52</sup> Českoslovenští usídlenci věděli stejně dobře jako ti němečtí, že budou muset ještě nějaký čas žít vedle sebe. Tento problém měl

---

<sup>47</sup> ŽÁK, David Jan: *Návrat Krále Šumavy...*, str. 317 - 318.

<sup>48</sup> ŽÁK, David Jan, KALČÍK, Rudolf: *Král Šumavy...*, str. 206 - 207.

<sup>49</sup> ČAPKA František, SLEZÁK Lubomír, VACULÍK Jaroslav: *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*, Akademické nakladatelství Cerm 2005, str. 26.

<sup>50</sup> SPURNÝ, Matěj: *Nejsou jako my: Česká společnost a menšiny v pohraničí (1945 - 1960)*, Antikomplex 2011, str. 60.

<sup>51</sup> *tamtéž*, str. 49.

<sup>52</sup> *tamtéž*, str. 43.

vyřešit program vysídlení sudetoněmeckého<sup>53</sup> obyvatelstva mimo území ČSR a opětovný proces osídlování<sup>54</sup> volné půdy, spojený s přerozdělováním zabaveného majetku. Ve stejné době, kdy proces vysídlení německého obyvatelstva dosáhl svého vrcholu, bylo z větší části uskutečněno rovněž ono centrálně řízené osídlování pohraničí. Tento proces měl jak půdu, tak majetek zabavený německému obyvatelstvu, předat do rukou československých občanů, kteří vyhovovali novým pořádkům.<sup>55</sup> Rovněž sloužil k vyrovnání demografického propadu a nahrazení pracovních sil, k jejichž úbytku v důsledku odsunu obyvatel z pohraničí došlo.<sup>56</sup> Tento několikaletý, ve své podstatě nikdy neskončený migrační proces, neměl na všech místech stejný začátek. Obecně je však možné říci, že program poválečného osídlení československého pohraničí skončil někdy na přelomu let 1947 a 1948. V době, kdy se chystaly neméně důležité změny charakteru vnitrostátního.<sup>57</sup> Na přelomu let 1951 a 1952 se pak uskutečnilo přesídlování skupin obyvatel i celých obcí z tzv. zakázaného a hraničního pásma. Od září roku 1953 probíhalo doosídlení pohraničí, kterým měly být do těchto oblastí nalákány tisíce nových pracovníků jako posila do zemědělského sektoru. Obyvatelé pohraničí byli také koncentrováni do větších obcí, přičemž zároveň docházelo k vyliďňování horských osad a samot.<sup>58</sup> Důsledkem těchto změn tak byla nejen migrace velkého počtu obyvatel a nerovnoměrné osídlení toho, co bylo opuštěno, ale také zánik části tamní kulturní krajiny.<sup>59</sup> Krátce po skončení druhé světové války zajišťovala bezpečnost na hranicích československá armáda ve spolupráci s jednotkami Rudé armády. Po příchodu jednotek čs. armády byly zrušeny veškeré zde dosud působící polovojenské skupiny, načež byly ozbrojené síly zahrnuty pod jediné velení. Došlo také k obnově celního hraničního pásma v jeho předválečném rozsahu. V srpnu 1945 byl vytvořen systém ozbrojených jednotek zajišťujících ochranu hranic a pohraničního území, tvořený celkem čtyřmi sledy. V prvním působila obnovená Finanční

---

<sup>53</sup> Pojmenování *Sudetští Němci* bylo vytvořeno jako souhrnné označení pro německé obyvatelstvo v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Začalo být ojediněle užíváno od počátku 20. století. Pojmenování *Sudety* a *sudetský* nabylo na významu až v říjnu 1918, kdy se z nich stávaly pojmy ideologické a politické, IN: ČAPKA František, SLEZÁK Lubomír, VACULÍK Jaroslav: *Nové osídlení pohraničí...*, str. 10.

<sup>54</sup> Zemědělské a nezemědělské osídlování. Konkrétní plány na osídlení čs. pohraničí se formulují po skončení války na čs. území, zejména na půdě prozatímního národního shromáždění, Ministerstva vnitra a Ministerstva zemědělství, IN: SPURNÝ, Matěj: *Nejsou jako my...*, str. 42 - 43.

<sup>55</sup> Oněmi "státně a národně spolehlivými osobami" jsou myšleni tzv. národní správci. V pohraničních oblastech měli vytvořit vrstvu lidí, kteří budou chránit movitý i nemovitý majetek po odsunutých Němcích. Zároveň se počítalo s tím, že v budoucnu většina z nich spravovaný majetek nebo alespoň jeho část, převezme do svého vlastnictví. První národní správci se rekrutovali z místního českého obyvatelstva, které v pohraničí zůstalo po dobu okupace Československa nacisty. Později sem přicházeli správci ze sousedních i vzdálenějších vnitrozemských okresů, IN: tamtéž, str. 54.

<sup>56</sup> tamtéž, str. 50.

<sup>57</sup> ČAPKA František, SLEZÁK Lubomír, VACULÍK Jaroslav: *Nové osídlení pohraničí...*, str. 31 - 32.

<sup>58</sup> SPURNÝ, Matěj: *Nejsou jako my...*, str. 67 - 68.

<sup>59</sup> tamtéž, str. 47.

stráž,<sup>60</sup> jež prováděla pochůzkovou činnost s důrazem na odhalování trestné činnosti hospodářského zaměření, ve druhém se nacházely příhraniční stanice SNB a také rotý Pohotovostního pluku 1 Národní bezpečnosti.<sup>61</sup> Třetí sled tvořily asistenční oddíly praporů a divizí prvního sledu, které při ostraze hranic spolupracovaly s útvary Pohraniční stráže, SNB a Národní bezpečnosti. V prvním a druhém sledu případně působily také z vojenských oddílů vytvořené jednotky, které pravidelně monitorovaly nejvíce exponovaná místa v pohraničí. Poslední úsek byl působištěm motorizovaných záložních divizí.<sup>62</sup> Změn však také doznala organizace těchto jednotek. Těžištěm ostraha státní hranice byly od roku 1945 do konce roku 1950 pochůzky pohyblivých hlídek či hlídek s pevným stanovištěm. Vykonávali je jak příslušníci Finanční stráže, tak pohraniční oddíly SNB<sup>63</sup> s pomocí armády a Lidových milic.<sup>64</sup> Po zrušení Finanční stráže v lednu 1949 přešla ostraha hranic do rukou nově zřízených útvarů Pohraniční stráže<sup>65</sup> spadajících pod ministerstvo vnitra, které měly pravomoci jak vojska, tak bezpečnostních orgánů. Důležitým mezníkem v ostraze hranic bylo rovněž zřízení hraničního pásma<sup>66</sup> k 1. dubnu 1950 s hloubkou od dvou do šesti kilometrů. Jeho vnější hranici tvořila hraniční linie, směrem do vnitrozemí pak byla vyznačena podél nejvíce užívaných cest výstražnými tabulemi nebo červenobílými terči. Toto pásmo bylo rozdělené na dvě části. Pásmo I zahrnovalo státní hranici čsl.-saskou od Nisy Žhořecké, bavorskou, rakouskou a částečně maďarskou až po Štúrovo. Do pásma II spadal úsek státní hranice čsl.-polské, sovětské a maďarské, kromě úseku Parkáň-Gutor, jenž patřil do pásma I. V tomto pásmu sestávaly povinnosti pohraničních praporů SNB z vojenských úkolů (tyto prapory byly tudíž

---

<sup>60</sup> K vytvoření Finanční stráže (Finanzwache) došlo sloučením sboru pohraničních myslivců a sboru důchodové stráže císařským rozhodnutím z 22. prosince 1842. Finanční stráž vykonávala funkci finanční policie na hranicích a ve vnitrozemí státu, a v případě nutnosti také působila jako policejní nebo vojenský orgán. Po podepsání tzv. Mnichovské dohody (30. září 1938) byli příslušníci finanční stráže přesunuti z pohraničních oblastí do vnitrozemí. Po druhé světové válce byla finanční stráž opět obnovena a pomáhala střežit československé hranice. Zrušena byla k 1. lednu 1949 poté, co byla zákonem č. 275 z 2. prosince 1948 její působnost přenesena na SNB. 1 dubna 1949 pak došlo k vytvoření Pohraniční stráže SNB sloučením finanční stráže a Pohraničních útvarů SNB, IN: BENEŠ, Jaroslav: Finanční stráž československá 1918 - 1938, FORTprint 2005, str. 8, 105, 120 a 123.

<sup>61</sup> Jednalo se o nový útvar organizovaný na vojenských principech, speciálně určený pro službu v pohraničních oblastech. Zrušen byl v polovině roku 1946, IN: PULEC, Martin: Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek: Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945 - 1989, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu 2006, str. 15.

<sup>62</sup> tamtéž, str. 15.

<sup>63</sup> Jednalo se o bývalé pohotovostní pluky SNB, IN: tamtéž, str. 16.

<sup>64</sup> JÍLEK Tomáš a kol.: Na hranici dvou světů: Česko-bavorská hranice 1948 - 1989, Západočeská univerzita v Plzni 2010, str. 20.

<sup>65</sup> Vznikla 1. ledna 1949. K jejímu legislativnímu zakotvení došlo vznikem zákona č. 69/1951 Sb. "O Pohraniční stráží" přijatého 11. července 1951.

<sup>66</sup> Jednalo se o okresy Jáchymov, Kraslice, Aš, Cheb, Mariánské Lázně, Tachov, Horšovský Týn, Domažlice, Klatovy, Sušice, Vimperk, Prachatice, Český Krumlov, Kaplice, Trhové Sviny, Třeboň, Jindřichův Hradec, Dačice, Moravské Budějovice, Znojmo, Mikulov, Břeclav, Malacky, Skalice, Bratislava-město a Bratislava-vidiek, IN: KOVAŘÍK, David: Proměny českého pohraničí v letech 1958 - 1960: Demoliční akce v českém pohraničí se zřetelem k vývoji od roku 1945, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Brno 2006, str. 27 - 18.

vojensky organizovány po vzoru útvarů PS), v pásmu II měly útvary PS na starosti výhradně celní a bezpečnostní ochranu tohoto úseku.<sup>67</sup> Osoby v pohraničí trvale bydlící nebo ty, které zde byly zaměstnány, měly povolení vystavené orgány Pohraniční stráže. Pro přechodný pobyt byla brigádníkům, rekreatantům či příbuzným zde žijících osob na dobu pobytu v hraničním pásmu vystavována povolení s časově omezenou platností. Zřízení hraničního a zakázaného pásma přineslo novou vlnu nucených i dobrovolných přesunů obyvatel z pohraničí.<sup>68</sup> Tento pohyb pokračoval také v následujících letech, neboť se tato pásma postupně rozšiřovala směrem do vnitrozemí a zabírala další obce. Ve druhé polovině padesátých let pak bylo pohraniční pásmo směrem k hranici znovu zúženo.<sup>69</sup> Veškeré opuštěné budovy, které neměly následně přejít pod správu ministerstva vnitra nebo ministerstva národní obrany, čekala demolice. 1. ledna 1951 byla za asistence sovětských poradců vybudována na hranici se SRN a Rakouskem sestava tzv. vojskové ochrany státní hranice, přičemž se hlavní páteří ostrahy hranic stali vojáci základní služby.

Začátkem padesátých bylo také započato s výstavbou ženíjně-technického zabezpečení pohraničního terénu, což mělo jednak znesnadnit postup prchajícím a zároveň umožnit snazší manévrování hlídkám PS. Základním prvkem zabezpečení byl drátěný zátaras, který byl od počátku roku 1951 umístován pouze na nejfrekventovanějších úsecích. Jednalo se o plot z dřevěných kůlů, na němž byla umístěna hustá síť z ostnatého drátu. V letech které následovaly, byl tento zátaras<sup>70</sup> vylepšen a přebudován na překážku sestávající celkem ze tří stěn. Stěna, jež se nacházela uprostřed, byla opatřena ostnatými dráty s nástražnými vodiči napojenými na transformátor. V letech 1952 až 1957 pak byly tyto zátarasy na nejhroženějších místech opatřeny protipěchotními minami,<sup>71</sup> které byly z důvodu četné poruchovosti (a z toho plynoucích smrtelných úrazů samotných příslušníků PS) v polovině padesátých let odstraněny. Proud vysokého napětí fungoval jako prvek ostrahy hranic až do roku 1965, kdy byl nahrazen systémem elektronickým.<sup>72</sup> Trojstěnný zátaras měl směrem ke státní hranici někdy až dva kilometry dlouhý kontrolní pás zorané půdy. Směrem do vnitrozemí se u trojstěnného zátarasu nacházely pozorovatelné, přístřešky pro hlídky a také

---

<sup>67</sup> VANĚK, Pavel: Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951 - 1955, ÚSTR 2008, str. 25.

<sup>68</sup> Vysídlení ze zakázaného pásma postihlo cca 2500 osob, hraniční pásmo pak muselo opustit přibližně 1600 osob, IN: PULEC, Martin: Organizace a činnost..., str. 103.

<sup>69</sup> KOVAŘÍK, David: Proměny českého pohraničí..., str. 28.

<sup>70</sup> V roce 1955 byl drátěný zátaras opatřen signalizačním zařízením s akustickým a světelným signálem, který hlídkám lokalizoval místo, kde byla překážka narušena. Pod elektrickým napětím bylo pouze několik drátů v určité výšce, nikoliv celý plot, IN: JÍLEK Tomáš a kol.: Na hranici dvou světů..., str. 32.

<sup>71</sup> Míny byly kladeny také mimo drátěný zátaras, IN: tamtéž, str. 33.

<sup>72</sup> tamtéž, str. 32 - 33.

ubikace pro roty PS. I v tomto směru bylo několikakilometrové “území nikoho“, za kterým se teprve nacházel začátek samotného hraničního pásma. Kurýři tak museli na cestě do vnitrozemí ČSR překonat nejen samotný drátěný plot, ale rovněž tato dvě vnitřní a vnější “narázníková pásma“. Další překážkou byli pro kurýry také psi, které pohraniční složky používaly od roku 1945, zejména pak útvary SNB. Příslušníci PS uplatňovali k ostraze svěřených úseků (jednotlivé čety<sup>73</sup> střežily úseky dlouhé 20 až 25 kilometrů ve velké vzdálenosti od hranic, což určovaly zejména místní ubytovací podmínky<sup>74</sup>) systém hlídek, které tvořily skupiny několika mužů v čele s velitelem organizujícím střežení daného perimetru. Tyto hlídky se dělily na pohyblivé a nepohyblivé, přičemž do první kategorie patřily jak hlídky pěší, lyžařské a jezdecké, tak též motorizované, zatímco ve druhé skupině bylo možné nalézt hlídky skryté a pozorovací. Do výzbroje příslušníků PS patřily v 50. letech pušky, samopaly (zhruba do konce padesátých let, kdy byly ve výzbroji PS stále pušky, se volilo takové složení hlídky, aby byla vyzbrojena jak puškou, tak samopalem) ruční granáty nebo útočné nože. V některých případech byly hlídky vyzbrojeny také lehkými kulomety. Dále do výstroje hlídek patřily prostředky signální, optické či spojovací.

## 2. 5 Uprchlícké tábory

Uprchlícké tábory začaly na území západních okupačních zón vznikat již krátce po únoru 1948. Ti, jenž uprchli v souvislosti s těmito událostmi za hranice ČSR, byli nejprve registrováni v záchytných (sběrných) táborech, načež byli posíláni do uprchlických táborů pod německou správou. V západním Německu bylo ke konci roku 1948 pro uprchlíky z Československa celkem šestnáct táborů - deset táborů v americké okupační zóně, pět v zóně britské a jeden na území spravovaném francouzskými úřady.<sup>75</sup> V roce 1949 měla organizace IRO v americké okupační zóně Západního Německa uprchlické tábory například v Nellingenu, v Lindau, ve Wegscheidu, Babenhausenu, Regensburgu, Lechfeldu, Eichstattu, Ludwigsburgu, Murnau, Ulmu, Dieburgu, v Hannover-Buchholzi nebo také ve Schwabisch Gmündu. Na území Rakouska mělo IRO své tábory v Salcburku a Innsbrucku, přičemž se tyto tábory nacházely také na území Itálie. Nejznámějším z nich se však stal bývalý zajatecký tábor Valka u Norimberka, který se spolu s Ludwigsburgem nacházel v nejneutěšenějším stavu. Spolu s vlhkem a zimou zde panovalo zcela nevyhovující materiální a sociální

---

<sup>73</sup> Nejnižší organizační jednotkou útvaru PS však byla rota, IN: PULEC, Martin: Organizace a činnost..., str. 24.

<sup>74</sup> tamtéž, str. 24.

<sup>75</sup> ČELOVSKÝ, Bořivoj: Uprchlíci po “Vítězném únoru“, Tilia 2004, str. 10.

zabezpečení. Uprchlícké tábory vznikaly například z bývalých vojenských kasáren,<sup>76</sup> ze školních budov<sup>77</sup> nebo hotelových zařízení.<sup>78</sup> Počet táborů a jejich umístění<sup>79</sup> se postupem času proměňoval. Uprchlíci, na kterých měla americká zpravodajská služba zvláštní zájem, byli posíláni do Alaska House, zvaného “zlatá klec“. Původně se jednalo o ubytovací prostory učitelů a rovněž o místo, kde byly vyslýchány obžalované osoby před začátkem norimberského procesu. Uprchlícké tábory nejprve spravovaly německé zemské úřady spolu s okupační vojenskou mocí západních států a organizací IRO. Zhoršené životní podmínky v některých z nich se však staly příčinou toho, že bylo několik táborů zrušeno, přičemž za zbylé převzala starost pouze IRO. Časem byla řada uprchlických táborů zrušena, na řadě míst však tyto tábory fungovaly ještě v osmdesátých letech.<sup>80</sup>

## 2. 6 Západní zpravodajské služby

Spolu s uprchlíky a politickými činiteli se za hranice ČSR dostala také řada důstojníků bývalé československé armády, která své zejména zpravodajské zkušenosti z let druhé světové války chtěla využít k vychýlení nové politické situace v Československu. Zkušených zpravodajců však z ČSR uprchlo málo, neboť se ve většině případů jednalo o štábní důstojníky uvyklé velet menším uskupením. Takto nastaveného rozložení sil se rozhodli využít nejen představitelé československých vojenských kruhů, ale také zpravodajské služby západních států. Jednalo se zejména o americkou CIC,<sup>81</sup> britskou SIS<sup>82</sup> a francouzskou SCEDE.<sup>83</sup> Prvními organizátory protikomunistické zpravodajské rezistence byli Čechoameričan

---

<sup>76</sup> Miroslav Mareček: “Až do rozhodnutí jsem v táboře nic nedělal, a asi 8 dní před mým odjezdem, byl jsem přemístěn do bývalých kasáren císaře Wilhelma.“, IN: ABS, Vyšetřovací spis Beneš Bohuslav a spol., podsvazek č. 2, V - 5254 MV, str. 90.

<sup>77</sup> František Kroc: “Odtud byly nám zakoupeny jízdenky na vlak, a byli jsme odesláni bez dozoru, vlakem do Regensburgu a ubytováni v Goethe-schulle v tamním uprchlickém táboře.“, IN: ABS, Vyšetřovací spis Foul Josef a spol., operativní podsvazek 2, V - 708, str. 2.

<sup>78</sup> Jaroslav Vetejška: “Po příchodu odebral jsem se na uprchlickou stanici Bahnehovmissionen odkud jsem byl poslán na lágr Hellbrunn, odkud mě pak zase poslali do průchodního lágru, který byl umístěn v hotelu Europa, kde jsem byl konečně přijat.“, IN: ABS, Vyšetřovací spis Vetejška Jaroslav a spol., V - 2678 Brno, str. 6.

<sup>79</sup> např.: Realschule (v Dieburgu), Alaska House (Frankfurt nad Mohanem), Buchholz (Hannover), P. D. R. Zech (Lindau), Arsenalkaserne, Jägerhofkaserne, Krabbenlochkaserne (Ludwigsburg), Luitpoldkaserne (Mnichov), Panzerkaserne (Murnau), Artilleriekaserne (Schwabisch Gmünd), Hindenburgkaserne (Ulm), IN: ČELOVSKÝ, Bořivoj: Uprchlíci po “Vítězném únoru“, Tilia 2004, str. 333.

<sup>80</sup> např. uprchlický tábor Traiskirchen na území Rakouska, IN: VRBA, Jakub: Uprchlícký tábor Traiskirchen mezi šedesátými a osmdesátými lety dvacátého století, bakalářská práce, Univerzita Karlova 2013.

<sup>81</sup> *Counterintelligence Corps*, Kontrašpionážní sbor, americká vojenská kontrarozvědka, IN: CHURAN Milan a kol., Encyklopedie špionáže: Ze zákulisí tajných služeb, zejména Státní bezpečnosti, Libri 2000, str. 79.

<sup>82</sup> *Secret Intelligence Service*, Tajná zpravodajská služba, britská vojenská rozvědka - založena 1911, je známa také pod názvem MI - 6, *Military Intelligence Department 6*, Vojenská zpravodajská služba odbor 6, IN: tamtéž, str. 220.

<sup>83</sup> *Service de documentation Extérieure et de Contre-Espionnage*, Dokumentační služba rozvědky a kontrarozvědky - vznikla po druhé světové válce, zrušena 1981, IN: tamtéž, str. 124.

plukovník Charles Katek spolu se svým dlouholetým zástupcem Kurtem Taubem a také někdejší československý ministr obrany generál Sergej Ingr. Tito muži navázali za hranicemi kontakt s plukovníky Aloisem Šedou a Jaroslavem Kašparem. Tato spolupráce brzy vedla ke zrodu prvních výzvědných skupin. Vedoucím činitelům západních zpravodajských služeb však vadilo, že byly při výslechu zadržených kurýrů s jejich činností přímo spojovány, a v důsledku toho diplomaticky kompromitovány, vlády, kterým podléhali. Tyto zpravodajské služby tak přešly do role oficiálně neznámého hybatele v pozadí. Řídícím orgánům těchto služeb podléhaly jejich československé odnože, kterými byly operace jednotlivých kurýrů přímo řízeny. Tato činnost byla koordinována z centrál v okupačních pásmech, přičemž zde existovala celkem tři operační střediska. Britské se sídlem v Londýně, francouzské s ústředím v Paříži a německé, ve kterém měla několik detašovaných zpravodajských center americká CIC. Tato střediska pak předávala výsledky své práce západním zpravodajským ústřednám. Československé sekce pod CIC řídili kromě generála Františka Moravce již zmínění plukovníci Šeda a Kašpar. Tyto sekce oficiálně podléhaly Radě Svobodného Československa.

## 2. 7 Kurýři z hlediska jurisdikce

Dne 6. října 1948 schválilo Národní shromáždění ČSR zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, který se nově stavěl k výkladu protistátních činů, jako byla velezrada, sduřování proti státu, pobuřování proti němu či hanobení republiky. Zároveň s tím také konkretizoval povahu trestných činů proti vnitřní a vnější bezpečnosti státu, ke které patřilo ohrožení obrany republiky, válečné škůdcovství, vojenská zrada a nedovolené zpravodajství. V roce 1950 jej nahradil trestní zákon č. 86/1950 Sb., který se stal novým právním předpisem a dle kterého byla všeobecným a nevyhnutelným prvkem každého trestného činu jeho společenská nebezpečnost, přičemž bylo mezi přitěžující okolnosti započítáno nepřátelství k "lidově demokratickému státnímu zřízení"<sup>84</sup>. Obhajobu kurýra znesnadňovalo rovněž to, že měl jemu přidělený obhájce, ačkoliv byl formálně prezentován jako oponent státního prokurátora, s obžalobou společný cíl, kterým bylo uplatnění tehdejší zákonnosti. Považovalo se za nepřipustné, aby právní zástupce obviněného uváděl v pochybnost kvalitu práce StB, pročež bylo jeho úkolem svého mandanta spíše pomoci usvědčit, nežli se zasazovat o jeho obhajobu nebo o co nejmenší podobu uloženého trestu.<sup>85</sup>

---

<sup>84</sup> DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: Státní bezpečnost v letech 1945 - 1953: Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu 2007, str. 111.

<sup>85</sup> BOBEK Michal, MOLEK Pavel, ŠIMÍČEK Vojtěch: Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezpráví, Masarykova univerzita 2009, str. 597.

Jednoduchý, černobílý myšlenkový svět tehdejší společnosti tak učinil prostým také právní systém, který jej měl chránit.<sup>86</sup>

Pozice zadržených kurýrů byla o to těžší, že část z nich před svým útekem byla policisty, vojáky z povolání nebo vykonávala základní vojenskou službu. V případě svého zadržení pozbývali kurýři jakékoliv právní ochrany. Jednalo se s nimi (vzhledem k mírovému stavu mezi ČSR a západními velmocemi) paradoxně jako s někým, kdo v čase války zradil svoji zemi. Tento stav dobře vystihl bývalý kurýr Miloslav Čapek, když napsal, že nebyla válka, oni že nebyli vojáky a odpovědnost nesl každý sám.<sup>87</sup> Z třiceti devíti zde zkoumaných kurýrů, dostalo absolutní trest dvacet osm osob. Sedm trestů<sup>88</sup> smrti bylo vykonáno v roce 1950, pět<sup>89</sup> v roce 1951, dvanáct<sup>90</sup> připadlo na rok 1952, jeden<sup>91</sup> na rok 1953 a tři<sup>92</sup> kurýři byli popraveni v roce 1954. Posledním mužem odsouzeným k nejvyššímu trestu za kurýrní činnost byl v roce 1955 zde do výzkumu nezahrnutý Alexander Lehotský. Doživotní trest si vyslechlo osm kurýrů (jeden v roce 1949, dva v roce 1951 a zbytek o tři roky později), přičemž tito<sup>93</sup> byli v letech 1964 - 1965 na prezidentskou amnestii propuštěni. U dvou z nich se datum propuštění nepodařilo zjistit.<sup>94</sup> Tři<sup>95</sup> z kurýrů byli v roce 1954 potrestáni dvaceti dvěma lety odnětí svobody, přičemž i v jejich případě je datum propuštění neznámé. Zřetelný pokles počtu odsouzených kurýrů po roce 1953, lze přičíst spíše poklesu přechodů přes hranice, než zmírnění politického kurzu po smrti Klementa Gottwalda. Náznak posledních hodin k smrti odsouzených kurýrů, poskytuje text Návrhu na úpravu výkonu trestu ze 14. 4. 1954: „Odsouzenému se přečte rozsudek a sdělí, že jeho žádost o milost byla zamítnuta a že trest bude vykonán druhého dne při úsvitu. Zástupce prokuratury otáže se odsouzeného, jaké má poslední přání a jeho požadavky se protokolují. Odsouzení žádají obvykle povolení napsat dopisy příbuzným a známým, o povolení návštěvy rodinných příslušníků a to i z největší vzdálenosti, v některých případech o návštěvu duchovního, někdy o nový výslech a zpravidla žádají o nejrůznější jídlo, nápoje a kuřivo. Na to je odsouzený odveden do zvláštní cely, která je umístěna v suterenu budovy a tam je neustále střežen při otevřených dveřích čtyřmi

---

<sup>86</sup> tamtéž, str. 842.

<sup>87</sup> ČAPEK, Miloslav: O mužích, na které se zapomělo: Autentické svědectví o nelidskosti komunistických věznic, PRAGMA 2002, str. 51.

<sup>88</sup> Václav Tippl, Josef Plzák, Karel Bušek, Ladislav Lindner, Jaroslav Vetejška, František Havlíček, Josef Goldschmid.

<sup>89</sup> Oldřich Fiala, Alois Suttý, Bohuslav Beneš, Lubomír Koukal, František Votava.

<sup>90</sup> František Špiriak, Petr Čížek, Rudolf Fuksa, Přemysl Bulín, Jiří Kauer, Emanuel Rendl, Josef Ludvík, Vladimír Palma, Jan Hošek, Jaroslav Dvořák, Jiří Hejna, Josef Liška.

<sup>91</sup> Pavol Babík.

<sup>92</sup> Štěpán Gavenda, Anton Kandrác, Karel Gruber.

<sup>93</sup> Jan Mašek, Jaroslav Kaska (1964), Karel Bednář, Miroslav Mareček, Miloš Zemánek (1965).

<sup>94</sup> František Dolinek, František Kroc.

<sup>95</sup> Bohumil Joska, Antonín Lýsek, Gustav Polák.

strážnými. Odsouzený píše dopisy, je předváděn k návštěvám, o které žádal - pokud mohou ovšem pro vlakové spojení přijet -, je navštíven duchovním apod. Půl hodiny před výkonem absolutního trestu je odsouzený z cely odveden do suterenu pod nemocnicí a očekává předvedení na otevřené nádvoří ústavu, kde se trest smrti provádí. Před provedením absolutního trestu dostaví se na nádvoří komise ve stejném složení jak byla při vyhlášení trestu, tj. zástupce generálního prokurátora, předseda senátu a prokurátor, který případ projednával, zapisovatel, dále náčelník ústavu NZ, lékař ministerstva vnitra a duchovní, jestli odsouzený o něho požádá. Odsouzenému se ještě jednou přečte rozsudek, načež prokurátor dá popravčímu rozkaz, aby trest vykonal. Při popravě je dvůr ozáren silnými reflektory.<sup>96</sup> Na jiném místě se v návrhu uvádí: „Čekání na výkon popravky, rozmluvy s příbuznými, kteří přicházejí v různý čas podle vlakového spojení a kteří často včas ani nemohou dojet, návštěvy duchovního, působí odsouzenému stále se stupňující duševní utrpení a odsouzený je k výkonu trestu zpravidla již předváděn v nenormálním duševním stavu.“<sup>97</sup> Dopisy na rozloučenou psané odsouzenými kurýry se do rukou pozůstalých ve většině případů dostaly - pokud měli pozůstalí to štěstí - až po listopadu 1989. Leccos o zadržování korespondence naznačují řádky dopisu kurýra Lubomíra Koukala snoubence Aleně Fischerové: „Alenko, je to poslední dopis ode mne a nevím vůbec, jestli ho dostaneš. Jsi můj nejlepší kamarád a chci Tě poprosit, vlastně vzít si od Tebe slib, že budeš moc rozumná, pěkně, pěkně prosím. Zkazil jsem tolika lidem život, že je to hrůza pomyslet, Tebe prosím, abys byla silná, je to mé poslední přání, které se nesmí odřít. Čas vše spraví, vím však, že na mně nikdy nezapomeneš, jsem hrdý a šťastný, že jsi mne měla ráda. A vůbec psát o citech my dva nepotřebujeme, vid’? Loučím se s Tebou, srdce moje, sbohem, moje děvečko!“<sup>98</sup> Kurýry tedy čekala, pokud ne rovnou smrt na popravišti, dlouholetá odnětí svobody, ze kterých byla většina z nich propuštěna v průběhu šedesátých let. Tito lidé poté vykonávali zpravidla špatně placená manuální povolání, bez výraznější možnosti profesního růstu, což trvalo až do roku 1989. Kromě toho byli sledováni pracovníky StB. Některým dávno zesnulým kurýrům pak byly ponechány zbytkové tresty za kriminální delikty i po roce 1989.

---

<sup>96</sup> ŽÍDEK, Leo: Psáno před popravou: Sedm příběhů nenávisti a lásky, Matice cyrilometodějská 2005, str. 45 - 46.

<sup>97</sup> tamtéž, str. 46.

<sup>98</sup> ABS, Koukal Lubomír a spol., podsvazek 1, 2238 - MV.

## 2. 8 Konec kurýrů

Na to, proč se koncem 40. let zrodil fenomén západních kurýrů, můžeme odpovědět poměrně jistě. Byl produktem studené války, která u západních velmocenských států vyvolala poptávku po zpravodajských informacích o území, které kontroloval Sovětský Svaz. Proč však došlo k tomu, že se tento způsob získávání informací stal nejpozději do konce 50. let nežádoucím? Odpověď na tuto otázku má dvě roviny, politickou a technickou. Tu první, rámují dvě události - Stalinova smrt 5. března 1953 a vpád sovětských vojsk do Maďarska 23. října 1956. První událost napomohla do čela SSSR Nikitu Chruščovovi, jenž se začátkem 60. let pokusil o zlepšení vztahů se západními státy, zatímco druhá byla určitým testem odhodlanosti obou bloků. Ukázala, kam až jsou a nejsou oba politické bloky schopné zajít při prosazování svých mocenských cílů. Důsledkem relativního uklidnění mezinárodních vztahů byl zaprvé pokles poptávky západních států po zpravodajských informacích, neboť se žádanějšími staly poznatky z oblasti vědy, techniky a kultury.<sup>99</sup> Zadruhé to byl příchod nových možností jak je získat. Legálními cestami diplomatů a sportovců přes československé hranice. Podstata technické roviny tkvěla v neprostupnosti hranic, k čemuž postupně došlo následkem ženižně-technických opatření během 50. let. Kurýři poté začali využívat bezpečnějších cest k zisku informací - tzv. *Bílých linek*, kurýrních kanálů na trasách mezinárodních rychlíků Praha - Paříž a Varšava - Praha - Curych.

---

<sup>99</sup> Československo ve zvláštních službách: Agenti-chodci, režie Vít Hájek (2001).

### 3. SOCIÁLNÍ KONTEXT

#### 3.1 Úvod

Hovoříme-li o sociálních poměrech, ze kterých zde zkoumaní kurýři vzešli, můžeme říci, že většina z nich před svým odchodem za hranice vykonávala řemeslná, živnostenská či úřednická povolání a také se do podobného prostředí narodila. V tomto ohledu je myšlena (kromě jejich vlastního zaměstnání) především profese otce, neboť matky až na výjimky (např. vlastnictví živnosti po odchodu či smrti manžela) pracovaly v domácnosti. Mezi nejběžnější povolání otců těchto budoucích kurýrů patřila kromě profese dělníka (jenž byla vykonávána v rámci různých oborů) např. profese správce, vedoucího či majitele živnosti. Ojedinele se mezi nimi vyskytovali také obchodní zástupci, zaměstnanci ČSD, zaměstnanci Finanční stráže, vojáci z povolání nebo maloročníci. V rámci původu a rodinného zázemí je zde tedy jedenáct osob pocházejících ze střední třídy, deset osob dělnického původu, čtyři z prostředí vyškoleného dělnictva a tři muži z nižší střední třídy. U osmi dalších není povolání otce specifikováno a u dvou dalších se jej nepodařilo zjistit. Pokud jde o stáří kurýrů v době jejich zadržení, pohyboval se průměrný věk kolem dvaceti osmi let. Nejstarším byl osmačtyřicátník Jan Hošek<sup>100</sup> a nejmladším mezi kurýry byl dvacetiletý Václav Tipl.<sup>101</sup> Co se týká národnostního složení, v drtivé většině u zkoumaných osob převažovala národnost česká - u celkem 34 osob. Čtyři budoucí kurýři pak byli slovenské národnosti a jeden národnosti německé.<sup>102</sup> Co se týká zaměstnání budoucích kurýrů, je možné mezi nimi najít mimo profese prostých dělníků, automechaniků a řidičů z povolání také strojní zámečníky, příslušníky policie, vojáky z povolání, úředníky nebo muže na různých vedoucích pozicích. Za raritní lze označit např. post pojišťovacího agenta, stranického tajemníka, organizačního referenta, příslušníka StB či studenta. Z tohoto výčtu je možné vyčlenit celkem dvanáct osob s vojenskou či policejní kariérou, kterou vykonávaly buďto v minulosti nebo před svým odchodem za hranice. Jednalo se o devět policistů a tři příslušníky vojska.<sup>103</sup> Pokud jde o politickou příslušnost, bylo mezi zde zkoumanými kurýry třináct členů KSČ,<sup>104</sup> devět osob

---

<sup>100</sup> Jan Hošek (18. 5. 1904 - 6. 2. 1952).

<sup>101</sup> Václav Tipl (3. 9. 1930 - 21. 10. 1950).

<sup>102</sup> Alois Suttý (1. 3. 1924 - 12. 4. 1951).

<sup>103</sup> armáda: František Špiriak (voják z povolání, staršina a správce vojenského zátiší), Rudolf Fuksa (SNB, staršina PS), Vladimír Palma (PS), policie: Bohuslav Beneš (kriminální policie, StB), Přemysl Bulín (SNB), Pavol Babík (strážmistr SNB), Josef Ludvík (prvorepublikový policista, strážmistr SNB), Jaroslav Kaska (SNB), Petr Čížek (SNB), Jan Hošek (prvorepublikový policista, poručík SNB), František Havlíček (strážmistr SNB), František Votava (strážmistr SNB), IN: ABS.

<sup>104</sup> Většina z nich do KSČ nastoupila mezi lety 1945 - 1948. Někteří byli v době útěku z ČSR stávajícími členy strany, jiní do té doby z KSČ strany z různých důvodů vystoupili.

s jiným politickým zaměřením (agrárníci, národní socialisté či sociální demokraté) a šestnáct osob bez politické příslušnosti.

### 3. 2 Výsledky kurýrů

#### 3. 2. 1 Doba před odchodem za hranice

Tento časový úsek v životě kurýrů zahrnuje v protokolech StB v první řadě popis rodinných poměrů, ze kterých vzešli. Někdy zde kurýři hovoří také o svých povahových rysech. Dále uvádějí dosažené vzdělání, popisují svůj život v době nacistické okupace, pozdější prezenční vojenskou službu a své postavení ve společnosti. Poté se zmiňují o svém postoji k událostem kolem února 1948. Od tohoto bodu se jejich protokoly zaobírají mnohem kratším časovým pásmem, tzn. od roku 1948 až do jejich odchodu za hranice. Otázky vyšetřovatelů StB jsou od této chvíle o něco konkrétnější a řeší více také psychickou stránku kurýrů. Vyšetřovatelé zde kladou důraz na to, jak se události února 1948 promítly do sociálního postavení vyšetřovaných a také do jejich myšlení, čímž se postupně dostávají k zásadnímu bodu této části spisů, pohnutkám k odchodu za hranice. Poté, co se ve své výpovědi kurýři dostanou k tomuto bodu a vysvětlí ho, následuje popis jejich odchodu z Československa. Vyšetřovatelům sdělí datum odchodu, jeho trasu a případně jména dalších osob, pokud jsou někým doprovázeni. Vyšetřovací spisy nabízejí v rámci těchto odchodů různorodé pohnutky, z nichž lze vytvořit celkem tři tematické okruhy. Trestněprávní, sociální a politický. Teoreticky se zde vyskytuje celkem třináct případů trestněprávních,<sup>105</sup> jedenáct případů sociálních<sup>106</sup> a patnáct případů politicky motivovaných<sup>107</sup> odchodů za hranice Československa. Tyto tři okruhy se však v rámci osudů zkoumaných osob prolínají. Jednotlivé motivace se proto nedají striktně definovat, protože jsou mnohovrstevnaté. V prvním případě je jeden konkrétní okruh spouštěcím impulsem k prvotním pochybnostem, a ve druhém naopak posledním krokem před rozhodnutím dané osoby k opuštění republiky. Obecně je možné říci, že si tyto osoby kolem sebe ve společnosti vytvořily určitý systém hodnot a očekávání, jenž byl politickými změnami února 1948 narušen. Dělo se tak buď přímo, nebo zprostředkovaně skrze jejich společenské postavení a sociální vazby.

---

<sup>105</sup> Štěpán Gavenda, František Špiriak, Alois Suttý, František Dolinek, Petr Čížek, Karel Bušek, Karel Bednář, Anton Kandrác, Bohumil Joska, Jaroslav Dvořák, Josef Goldschmid, Gustav Polák, Josef Liška.

<sup>106</sup> Rudolf Fuksa, Josef Plzák, Pavol Babík, Jiří Kauer, Josef Ludvík, Vladimír Palma, Miroslav Mareček, Miloš Zemánek, Karel Gruber, František Votava, Jiří Hejna.

<sup>107</sup> Oldřich Fiala, Bohuslav Beneš, Václav Tippl, Přemysl Bulín, Ladislav Lindner, Jaroslav Vetejška, Emanuel Rendl, Jan Mašek, Miroslav Rosůlek, Jaroslav Kaska, Lubomír Koukal, Jan Hošek, František Kroc, František Havlíček, Antonín Lýsek.

### 3. 2. 2 Pobyt za hranicemi

Každý z budoucích kurýrů musel projít před svým začleněním do táborového života, stejně jako kterýkoliv jiný z běženců, několika procedurami. Po svém nahlášení táborové správě byl buďto neprodleně, nebo následující den po svém příchodu, vyslechnut. Zde narážíme na první odchylky, neboť je v tuto chvíli nutné vzít v úvahu potenciální důležitost uprchlíka. Pokud se totiž např. jednalo o bývalého příslušníka policejních složek, vojáka či vyššího úředníka, dostalo se mu zpravidla lepšího zacházení než ostatním uprchlíkům. Pokud zapadal do jedné z těchto kategorií, byl ve většině případů přednostně vyslechnut pracovníky některé ze západních zpravodajských služeb, přičemž zde mohlo také dojít k jeho dočasné separaci od ostatních. Přejedem přes hranice Československa, se budoucí kurýři ocitli v neznámém prostoru, do kterého si přinášeli různá očekávání a představy. Tyto představy byly částečně utvořeny jimi samotnými a zčásti jejich okolím v Československu, ať již se zakládaly na reálných faktech či nikoliv. Museli alespoň dočasně slevit ze svých hodnot a očekávání a přizpůsobit se novým, zpravidla horším podmínkám, než na jaké byli dosud zvyklí. Prostředí uprchlických táborů bylo světem samo pro sebe, specifickým prostorem s vlastní dynamikou, žebříčkem hodnot a každodenností. Bez ohledu na sociální zázemí, ze kterého uprchlík pocházel, zde měl, alespoň zpočátku, stejné podmínky k životu jako ostatní. Časově i geograficky roztržštěné zkušenosti kurýrů a ostatních uprchlíků, nelze sice přisoudit každému jednotlivému táboru (neboť intenzita těchto negativních jevů nebyla ve všech táborech stejná), přesto ovšem dohromady poskytují určitý obraz dynamiky a mechanismů těchto zařízení, které se od sebe v základních aspektech příliš nelišily. Pokud bychom měli vyzdvihnout jejich nejdůležitější faktory, pak to byla koncentrace velkého počtu osob na omezeném prostoru a nedostatečné zásobování (ať již potravinami nebo jiným potřebným materiálem). “Děťmi“ obou těchto faktorů se pak staly místy až do násilných střetů eskalující neshody mezi uprchlíky popř. uprchlíky a táborovou policií, přítomnost prostituce nebo také černý obchod s nedostatkovým zbožím. Z třiceti devíti kurýrů, kteří jsou předmětem této práce, mělo s uprchlickými tábory patrně zkušenosti 35 osob, přičemž sedmnáct z nich prošlo také dalšími ubytovacími prostory, jako byly hotely, vily či soukromé byty příbuzných. Bylo mezi nimi však také možné nalézt případy, kdy kurýr našel přístřeší v ubytovně uprchlíků ve Vídni, v taneční kavárně nebo na velitelství CIC.

### 3. 2. 3 Práce kurýra

Pod termínem západní kurýr, v terminologii spisů StB „agent-chodec“ nebo také „Cicák“<sup>108</sup>, se skrývá osoba, která v první polovině padesátých let 20. století přecházela československé státní hranice za účelem plnění špionážních úkolů pro zpravodajské služby Spojených států, Velké Británie a Francie. Šlo o československé uprchlíky, kteří byli v uprchlických táborech na území Západního Německa a Rakouska kontaktováni zaměstnanci zpravodajských služeb, typaři, pověřených hledat mezi uprchlíky nové adepty na práci kurýrů a přecházení hranic. Činnost kurýra západních zpravodajských služeb, byla poměrně komplexní. Mohli bychom ji rozdělit na zpravodajství, převádění osob přes hranice a pašování. Zároveň je nutné zdůraznit, že se tyto dva konstrukty místy vzájemně proplétají. Hlavní činností kurýrů byla práce zpravodajského charakteru.<sup>109</sup> Zahrnovala úkony od prostého přenášení zpráv, přes kontaktování potencionálních spolupracovníků až po budování rozsáhlých informačních kanálů a zpravodajských sítí. Pod termínem primárně-sekundární práce bychom mohli spatřovat činnost často paralelně realizovanou s prací zpravodajskou, kdy zadavateli byly rovněž zpravodajské služby. Do této kategorie patřila např. práce typáře nebo tlumočnicka, kdy se kurýr působící v zázemí, stal styčnou osobou mezi uprchlíky a zpravodajskými službami. S tím se v rámci druhého možného dělení pojí převádění (pro zpravodajské služby) důležitých osob nebo převádění jiných kurýrů. Poslední kategorie zahrnovala činnost, kterou kurýr uskutečňoval pouze pro svou vlastní potřebu. Jednalo se o soukromé převádění a pašování (cigaret, cigaretových papírků, dámských punčoch, léčiv [např. penicilinu], autodílů<sup>110</sup> nebo jízdnic kol<sup>111</sup>). Nedostatkové produkty dostávali kurýři zároveň v rámci své výbavy jakožto prostředek k odměnám a podplácení spolupracovníků. Čistě kurýrní činnosti, se z třiceti devíti kurýrů věnovalo 20 osob.<sup>112</sup> S převáděním pro zpravodajské služby tuto činnost spojili čtyři muži.<sup>113</sup> Stejnými aktivitami se zabýval také Karel Gruber, ten byl však navíc pašerákem. Soukromými převaděčstvím a pašeráctvím se zabývaly rovněž čtyři osoby - kurýři Štěpán Gavenda, František Špiriak, Oldřich Fiala a Jiří Kauer. Jedněmi z nejvšestrannějších kurýrů

<sup>108</sup> Toto nepřesné označení vycházelo ze zkratky pro americkou zpravodajskou službu - CIC.

<sup>109</sup> Přenos a získávání zpráv, zřizování a vybírání mrtvých schránek, přenos balíčků a písemností, kontaktování osob a získávání nových spolupracovníků, prověřování vybraných osob, průzkum pohraničního prostoru, hospodářská a průmyslová špionáž (fotografie, zákresy), přeprava vysílací stanice, budování špionážních sítí a zpravodajských kanálů.

<sup>110</sup> např. Alois Suttý.

<sup>111</sup> např. Karel Bednář.

<sup>112</sup> Petr Čížek, Rudolf Fuksa, Josef Plzák, Karel Bušek, Ladislav Lindner, Pavol Babík, Jaroslav Vetejška, Emanuel Rendl, Miroslav Rosůlek, Lubomír Koukal, Jan Hošek, František Havlíček, Bohumil Joska, Antonín Lýsek, Miroslav Mareček, Jaroslav Dvořák, Miloš Zemánek, František Votava, Jiří Hejna, Josef Liška

<sup>113</sup> Bohuslav Beneš, František Dolinek, Josef Ludvík, Vladimír Palma.

byli Václav Tippel, Karel Bednář, Jaroslav Kaska a Jan Mašek. Bednář se spolu s Tipplem mimo činnosti kurýra a převaděče věnovali také soukromému převádění a pašeráctví, druzí dva byli rovněž soukromými převaděči a pašeráky, zabývali se ale také prací tlumočnicků a tiskařů. Naproti tomu u Josefa Goldschmida, Gustava Poláka, Františka Kroce a Antona Kandráče, byl rozsah činností skromnější - první jmenovaný byl dle řeči pramenů pouze neoficiálním kurýrem a převaděčem, zatímco ostatní tři se v rámci své zpravodajské činnosti věnovali převážně převádění. Specifická byla činnost Aloise Suttého, který pomáhal jiným kurýrům s překročením hranic. Pokud jde o "působíště" těchto kurýrů, hovoří prameny poměrně jasně. Pro jednu jedinou zpravodajskou službu pracovalo celkem třicet tři mužů, pro dvě zároveň přecházeli hranice čtyři muži a pro více jak dvě zpravodajské organizace osoby dvě - Jaroslav Kaska a Jan Mašek. Drtivá většina kurýrů<sup>114</sup> měla mezi svými "zaměstnavateli" americkou CIC, zbytek připadal na britskou SIS<sup>115</sup> a francouzskou SCEDE.<sup>116</sup> Někteří kurýři prošli před započatím své práce v terénu přípravným procesem v zázemí výcvikových center. Tento proces, který se lišil délkou a intenzitou, bychom mohli rozdělit na tři části. Na část technickou, mentální a psychologickou. Technická rovina se zabývá otázkou toho, jaká byla teoretická úroveň jejich fyzické připravenosti. Část mentální se váže k rozvoji jejich duševních schopností - trénování paměti, orientace v terénu atd. Poslední část pak náleží pokynům, které v rámci takového výcviku dostávali od svých nadřízených. Výcvik ve většině případů trval kolem šesti týdnů. Kromě orientace v terénu (pomocí map, kompasu atp.<sup>117</sup>) tvorbu tzv. mrtvých schránek<sup>118</sup> nebo různých fyzických cvičení (např. vzpírání, lehká atletika či výskoky z jedoucích vozidel), zahrnoval také střelbu nebo nácvik boje beze zbraně. Výcvikovými prostory byly ve většině případů původním majitelům zabrané obytné budovy. Psychologický výcvik byl hybatelem tréninkových fází předcházejících, především však té, která byla věnována technickým dovednostem. Tato stránka výcviku kurýrům napovídala, jak se mají zachovat v určitých modelových situacích.<sup>119</sup> Z 39 kurýrů pravděpodobně prošlo

---

<sup>114</sup> 33 osob.

<sup>115</sup> 4 osoby.

<sup>116</sup> 3 osoby.

<sup>117</sup> "Další variantou byl návrat z neznámého místa, kam jsme byli odvezeni. Dostali jsme pouze obálku, kde byli instrukce a cíle jednotlivých etap! Učili jsme se zakládat mrtvé schránky v terénu a zakreslovat místa jejich umístění. Nebo jsme je museli podle plánu vyhledávat. Dostal jsem například za úkol dostat se nepozorovaně na poštu, která byla střežena.", IN: ČAPEK, Miloslav: O mužích, na které se zapomnělo..., str. 45 - 46.

<sup>118</sup> Jednalo se o nádoby (např. zavařovací sklenice) obsahující šifrovaný vzkaz. Zpravidla bývaly ukryty v malé hloubce pod povrchem země na přehledném, avšak ne příliš frekventovaném místě.

<sup>119</sup> Je nutné položit si otázku výhodnosti násilí na hranicích. Situace má dvě strany. Použití zbraně mohlo zabránit zatčení/zabití kurýra, ale také mohlo snadno zapříčinit opak.

dle povahy své pozdější činnosti jakýmsi rozšířeným výcvikem celkem deset mužů.<sup>120</sup> Otázka jejich výcviku stojí na třech faktorech: oficiálních pokynech, osobním názoru instruktora kterým byl kurýr školen a také na jednání samotného kurýra v bezprostřední situaci na hranicích. Panovala zde určitá oficiální pravidla, která se patrně ne vždy plně dodržovala. S tím souvisel osobní názor každého instruktora na výcvik svěřence, přičemž zde mohlo docházet k přejímání názorů.

### 3. 2. 4 Obhajoba

V průběhu výslechů úředníky StB dostali kurýři západních zpravodajských služeb také prostor pro svoji obhajobu. V těchto pasážích je protokoly často stylizovaly do role osob, které záporně smýšlely o „lidově demokratickém zřízení“ v Československu, a které nevěřily v dlouhé trvání stávajících poměrů. Tyto poměry se měly brzy změnit vlivem hospodářské krize ČSR či rovnou vojenského zásahu západních států, k čemuž měli vyslyšení chtít svojí činností přispět. Dle slov protokolů se tak stali „stoupenci západních imperialistů“, ochotní „za svůj žold denně zrazovat vlast“, kteří v práci pro západní zpravodajské služby viděli cestu k lehkému zdroji obživy a snadnému způsobu života. V závěru těchto textů pak kurýři často litují svých činů, neboť po svém zadržení poznali „marnost svého počínání“, ke kterému byli svedeni vlivem „lživé západní propagandy“. Dále někteří prosí o shovívavost a slibují, že se svojí příští prací pro společnost vynasnaží vyvážit činy, jichž se jako kurýři dopustili. Jiní pak pro sebe požadují co nejtvrďší trest, který jedním dechem shledávají spravedlivým. Kurýři mohli některá tato slova v odlišné podobě skutečně vyslovit, neboť se v dané chvíli snažili říci to, co chtěli vyšetřovatelé StB slyšet a zmírnit tak případně svůj trest. Konečnou podobu jejich obhajob, stejně jako ostatního textu v jejich trestních spisech, je však třeba připsat na vrub tehdejší politické situaci v zemi. Ta dala výslechovým protokolům jejich specifickou jazykovou podobu. Obhajoba kurýra Jiřího Kauera<sup>121</sup> je dobrým příkladem takové podoby výslechového protokolu: „K mé rozvratné a špionážní činnosti došlo proto, že jsem totiž pro můj vztah k ženám přešel ilegálně státní hranice do Německa a kde následkem nuzných poměrů na straně jedné, a na druhé straně pro můj osobní vztah k osobě Staňkové, chtěl této vyhověti v tom směru, aby tato se měla po stránce hmotného zajištění dobře. Proto jsem počal

---

<sup>120</sup> mentální: Přemysl Bulín, Emanuel Rendl, Jan Mašek, Jaroslav Kaska, Bohumil Joska, Antonín Lýsek, Miroslav Mareček, František Votava, technický: Karel Bednář, Karel Gruber.

<sup>121</sup> Jiří Kauer (21. 5. 1925 - 7. 2. 1952).

potom zprvu ilegálně přecházeji státní hranice z hmotných důvodů a později jsem byl získán, jak již jsem uvedl pro špionážní činnost proti ČSR. <sup>122</sup>

### 3. 3 Motivace, dilemata

Pokud jde o všech 39 kurýrů, je z hlediska četnosti motivací situace následující. Nejčastěji je v protokolech zmiňována nouze. Tento aspekt má několik modifikací, přičemž se v protokolech vyskytuje celkem patnáctkrát. Druhou nejčastější argumentací, vyskytuje se zde čtrnáctkrát,<sup>123</sup> je emigrace. Na dalším místě je desetkrát uváděný návrat pro osobu s příbuzenskou vazbou. O čistě “pracovních”<sup>124</sup> zmínkách v rámci motivací můžeme hovořit v sedmi případech.<sup>125</sup> Také zde lze narazit na slova o stesku a návštěvě rodiny (rovněž 7x) nebo osobním zisku z převádění, pašování či prodeje zpráv (5x). Nesouhlas s “lidově demokratickým zřízením” se objevuje ve čtyřech případech. Třikrát se v protokolech objevuje příliš pomalé zpracovávání dokumentů nutných k emigraci (popř. průchod screeningem)<sup>126</sup> spolu s opětovným získáním důvěry zpravodajských služeb. Zcela specifické jsou pak zmínky kurýrů Josefa Plzáka a Františka Votavy. První vykonával činnost kurýra jakožto člověk v ČSR trestně stíhaný za kriminální delikty za slib přerazení do českého uprchlického tábora, kde se, jak se domníval, dostane mimo pravomoc československých zákonů.<sup>127</sup> Františku Votavovi bylo naproti tomu v případě odmítnutí nabídky od CIC údajně vyhrožováno nutností narukovat na indočínské bojiště.<sup>128</sup> Osoby, které byly předmětem této práce tedy zřejmě opustily Československo pro utrpěné společenské křivdy, zastávané politické názory a různá trestní stíhání, přičemž své pozdější cesty zpět v rolích kurýrů podnikaly zejména z důvodu materiální nezbytnosti a citového strádání, což bylo oboje spojené s jejich prodlužujícím se pobytem v uprchlických táborech. V důsledku snahy vyhnout se dalšímu takovému pobytu

---

<sup>122</sup> tamtéž, str. 52.

<sup>123</sup> Štěpán Gavenda, Oldřich Fiala, Bohuslav Beneš, Přemysl Bulín, Jiří Kauer, Emanuel Rendl, Jan Mašek, Miroslav Rosůlek, Lubomír Koukal, Jan Hošek, František Havlíček, Miroslav Mareček, Karel Gruber, Jiří Hejna.

<sup>124</sup> Tzn. nezmiňují se ohledně svých návratů do ČSR o ničem dalším.

<sup>125</sup> Petr Čížek, Rudolf Fuksa, Ladislav Lindner, Pavol Babík, Antonín Lýsek, Josef Goldschmid, Miloš Zemánek.

<sup>126</sup> Jiří Hejna: “Jelikož vyřizování dokladů k emigraci do Austrálie trvalo dlouho, a potřeboval jsem peníze, rozhodl jsem se ke spolupráci se CIC, a to ve funkci agenta, pracujícího špionážně proti ČSR.”, IN: ABS, Vyšetřovací spis B/4 - V - č. 1803 Hejna Jiří a spol., mapa č. 1, V - 198 MV, str. 36.

<sup>127</sup> “Na tento slib jsem přistoupil z těch důvodů, že mi Novák slíbil, že po splnění úkolů, nechá zařadit do českého lágru, ale vznesl na mně požadavek, abych došel do ČSR ještě jednou. Rovněž jsem k tomu donucen tou okolností, že jsem byl stíhán zákony ČSR, a chtěl jsem se tímto dostat s moci těchto zákonů.”, IN: ABS, Svazek zatčených osob Winter Josef a spol., V - 7301 MV, str. 41.

<sup>128</sup> “Na moji námitku, že nikoho, kdo by tuto práci chtěl neznám, mi řekl, že jsem blázen a že jako příslušník SNB musím někoho, kdo by tuto ilegální práci chtěl dělat, znát. Současně mi řekl, abych si to do večera rozmyslel a když to nepřijdu, že se postará o to, abych šel na bojiště do Indočíny.”, IN: ABS, Skupinový spis štátnbezpečnostného vyšetřovania Beneš Bohuslav a spol., V - 5254 MV, str. 10.

v uprchlických táborech později dospěly k přání emigrovat spolu se svými rodinnými příslušníky do jednoho z nabízených států. Tato touha mohla být podpořena rovněž tím, že tito kurýři nebyli plně přesvědčeni o brzkém pádu politického systému v ČSR, což u nich spolu s velkými riziky cest přes hranice nakonec převážilo „misky vah“ ve prospěch mnohem bezpečnější a příjemnější varianty emigrace. Tato teze ovšem nevyklučuje politické motivace k práci kurýřů. Nabízí se také otázka, zda nebyli zde zkoumané osoby v některých případech obětmi nějaké nepsané dohody mezi okupačními úřady a zpravodajskými službami. Okupační úřady totiž mohly zadržováním uprchlíků v táborech vytvářet zpravodajským službám nové adepty na role kurýřů.

#### 4. ZÁVĚR

Tato práce si kladla za cíl najít motivace západních kurýrů jako sociální skupiny k protikomunistické rezistenci. Zároveň se snažila dát kurýry do souvislosti se studenou válkou a československými dějinami. Činnost západních kurýrů, dle terminologie materiálů StB „agentů - chodců“, spadala do prvního desetiletí vlády KSČ v Československu, v širším rámci do prvních let studené války. Příčinou vzniku fenoménu západních kurýrů byly události následující po únoru 1948, neboť po nich v souvislosti se společensko-politickými změnami vytvořily poptávku. Odchod většiny zde zkoumaných osob za hranice ČSR souvisel s očekáváním a vazbami, které si kolem sebe vytvořily ve společnosti. Následkem deziluze z těchto vazeb způsobené politickými změnami, sociálními křivdami a vlastními přestupky proti zákonu odešly do zahraničí, které patrně vnímaly pouze jako dočasnou „přestupní stanici“. Zde místy docházelo k jejich využívání západními zpravodajskými službami pro role kurýrů. Při svých návratech zpět do ČSR následně prováděly sběr zpravodajských informací, kombinovaný s činností převaděčskou a pašeráckou. Někteří uprchlíci aspirující na roli kurýrů poté prošli určitým výcvikem, který je měl na jejich cesty přes hranice připravit. K přijetí práce kurýra kromě jejich nesouhlasu s politikou KSČ a odhodlání k rezistenci proti ní napomohl také prodlužující se pobyt v táboře a s tím spojené materiální a citové strádání. Stále rizikovější kurýrní činnost spolu s pokračujícími materiálními nesnázemi u řady z nich však později způsobila, že se rozhodli k emigraci do jednoho z nabízených států. Kurýři tak zjevně nebyli jen pěšáky studené války či frontovými vojáky protikomunistické rezistence. Chtěli také bojovat „jen“ sami za sebe, za své blízké a za to, aby se do bývalé vlasti natrvalo vracet nemuseli, neboť svou budoucnost viděli v emigraci. I přesto se však z hlediska historiografie stali součástí protikomunistické rezistence 50. let, i když jejich vliv na uspíšení konce studené války byl patrně nulový. Jestliže bychom tedy na činy kurýrů shlíželi touto optikou, pak byla cena, kterou za ně zaplatili, nejen příliš vysoká, ale také zbytečná. Pokud bychom je však brali jako prosté odhodlání člověka změnit svůj život, pak význam nepochybně měly.

## 5. Seznam zdrojů

### Primární zdroje

Archiv bezpečnostních složek - Trestní spisy a výslechové protokoly StB.

### Sekundární zdroje

BENEŠ, Jaroslav: Finanční stráž československá 1918 - 1938, FORTprint 2005. ISBN 80-86011-29-1

BOBEK Michal, MOLEK Pavel, ŠIMÍČEK Vojtěch: Komunistické právo v Československu: Kapitoly z dějin bezpráví, Masarykova univerzita 2009. ISBN 978-80-210-4844-7

ČAPEK, Miloslav: O mužích, na které se zapomnělo: Autentické svědectví o nelidskosti komunistických věznic, PRAGMA 2002. ISBN 80-7205-805-3

ČAPKA František, SLEZÁK Lubomír, VACULÍK Jaroslav: Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce, Akademické nakladatelství Cerm 2005. ISBN 80-7204-419-2

ČELOVSKÝ, Bořivoj: Uprchlíci po "Vítězném únoru", Tilia 2004. ISBN 80-86101-87-8

DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: Státní bezpečnost v letech 1945 - 1953: Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu 2007. ISBN 978-80-86621-27-2

CHURANĚ Milan a kol., Encyklopedie špionáže: Ze zákulisí tajných služeb, zejména Státní bezpečnosti, Libri 2000. ISBN 80-7277-020-9

JEŘÁBEK, Vojtěch: Českoslovenští uprchlíci ve studené válce, Stilus 2005. ISBN 80-903550-0-5

JÍLEK Tomáš a kol.: Na hranici dvou světů: Česko-bavorská hranice 1948 - 1989, Západočeská univerzita v Plzni 2010. ISBN 978-80-86845-66-1

KAPLAN, Karel: Kronika komunistického Československa: Doba tání 1953 - 1956, Barrister & Principal 2005. ISBN 978-80-87029-53-4

KAPLAN, Karel: Poúnorový exil 1948 - 1949. ISBN 978-80-86761-69-5

KAPLAN, Karel: StB o sobě: Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka, PČR 2002

Kolektiv autorů: Dějiny Rakouska, NLN 2010. ISBN 80-902885-8-8

KOVAŘÍK, David: Proměny českého pohraničí v letech 1958 - 1960: Demoliční akce v českém pohraničí se zřetelem k vývoji od roku 1945, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Brno 2006. ISBN 80-7285-078-4

NÁLEVKA, Vladimír: Horké krize studené války, Vyšehrad 2010. ISBN 978-80-7429-011-4

NÁLEVKA, Vladimír: Studená válka, TRITON 2003. ISBN 978-80-7254-3274

PEJČOCH Ivo, TOMEK Prokop: Agenti-chodci na popravišti: Kurýři západních zpravodajských služeb popravení v letech 1949 - 1958, Svět křídel 2010. ISBN 978-80-86808-88-8

PEJČOCH, Ivo: Ženy v třetím odboji: Kurýrky zpravodajských služeb, převaděčky a příslušnice protikomunistických odbojových skupin, Svět křídel 2014. ISBN 978-80-87567-63-0

PULEC, Martin: Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek: Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945 - 1989, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu 2006. ISBN 80-86621-18-9

RAŠKA, Francis D.: Opuštění bojovníci: Historie Rady Svobodného Československa 1949 - 1961, Academia 2009. ISBN 978-80-200-1798-7

SPURNÝ, Matěj: Nejsou jako my: Česká společnost a menšiny v pohraničí (1945 - 1960), Antikomplex 2011. ISBN 978-80-904421-3-9

TOMEK, Prokop: Na frontě studené války: Československo 1948 - 1956: Výstava k 60. výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje, Ústav pro studium totalitních režimů 2009. ISBN 978-80-87211-14-4

TOMEK, Prokop: Svazek StB jako historický pramen, Soudobé dějiny. 12, č. 1, 2005, str. 213

VANĚK, Pavel: Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951 - 1955, ÚSTR 2008. ISBN 978-80-87211-08-3

VEBER, Václav: Třetí odboj: ČSR v letech 1948 - 1953, Univerzita Pardubice 2014. ISBN 978-80-7395-786-5

VRBA, Jakub: Uprchlíky tábor Traiskirchen mezi šedesátými a osmdesátými lety dvacátého století, bakalářská práce, Univerzita Karlova 2013

VYKOUKAL, Jiří, LITERA, Bohuslav, TEJCHMAN, Miroslav: Východ: Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944 - 1989, Libri 2000. ISBN 80-85983-82-6

ŽÍDEK, Leo: Psáno před popravou: Sedm příběhů nenávisti a lásky, Matice cyrilometodějská 2005. ISBN 80-7266-221-X

Internet:

<http://www.czsk.net/>

<http://www.fdb.cz/>

<https://forum.valka.cz/>

<https://www.geocaching.com/play>

<http://www.idnes.cz/>

<http://www.militaria.wz.cz/>

<http://cs-odbojari-hodonin.iprostor.cz/>

<http://www.pajovo.estranky.cz/>

<http://www.ustrcr.cz/>

<http://www.601skss.cz/>

[https://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD\\_strana](https://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana)

## **6. Seznam zkratek**

ABS - Archiv bezpečnostních složek.

AFCR - Americký fond pro československé uprchlíky.

CARE - Sdružení pro všeobecnou pomoc a podporu.

CIC - Kontrašpionážní sbor.

ČSR - Československo.

IRO - Mezinárodní uprchlická organizace.

KSČ - Komunistická strana Československa.

NDR - Německá demokratická republika.

PS - Pohraniční stráž.

SCEDE - Dokumentační služba rozvědky a kontrarozvědky.

SIS - Tajná zpravodajská služba.

SNB - Sbor národní bezpečnosti.

SRN - Spolková republika Německo.

SSSR - Svaz sovětských socialistických republik.

StB - Státní bezpečnost.

USA - Spojené státy americké.

## **7. Seznam příloh**

Tabulky

Příloha č. 1: Okupační zóny.

Německo a Rakousko.

Příloha č. 2: Ostraha hranic.

Příloha č. 3: Koordinátoři činnosti kurýrů.

Příloha č. 4: Kurýři - Vybavení , mrtvé schránky.

Příloha č. 5: Kurýři pohledem StB a justice.

## 8. Přílohy

TABULKA 1

PŘÍJMENÍ A JMÉNO	VĚK	NÁRODNOST	POVOLÁNÍ OTCE
Babík Pavol	29	slovenská	maloročník
Bednář Karel	31	česká	vlastní obchod s hliněným nádobím
Beneš Bohuslav	32	česká	kameník
Bulín Přemysl	27	česká	četník
Bušek Karel	30	česká	válečný invalida, matka podílníkem trafiky
Čížek Petr	38	česká	dělník v cihelně
Dolinek František	36	česká	pomocný zaměstnanec města Třebíče
Dvořák Jaroslav	22	česká	truhlářský dělník
Fiala Oldřich	25	česká	respicient Finanční stráže
Fuksa Rudolf	22	česká	národní správce tiskárny (původně typograf)
Gavenda Štěpán	34	česká	skladník v ČSD
Goldschmid Josef	37	česká	neznámé
Gruber Karel	27	česká	dělník (zaměstnanec ČSD)
Havlíček František	25	česká	(nev.) úředníkem elektrických podniků
Hejna Jiří	22	česká	strojný zámečnický
Hošek Jan	48	česká	pekař
Joska Bohumil	25	česká	neznámé
Kandráč Anton	29	slovenská	železniční pracovník ČSD
Kauer Jiří	27	česká	majitel hospodářství
Kaska Jaroslav	28	česká	majitel pekařství
Koukal Lubomír	26	česká	provozní hostince (+), nevl. číšník
Kroc František	27	česká	úředník
Lindner Ladislav	26	česká	štábní praporčík čs. armády
Liška Josef	30	česká	živnostník-lakýrník
Ludvík Josef	40	česká	topič
Lýsek Antonín	28	česká	dělník
Mareček Miroslav	28	česká	vrchní oficiál ČSD
Mašek Jan	30	česká	vedoucí pohřebního ústavu
Palma Vladimír	25	česká	cementářský dělník
Plzák Josef	30	česká	dělník ve Škodových závodech
Polák Gustav	26	slovenská	tesař a majitel živnosti s ovocem a zeleninou
Rendl Emanuel	29	česká	správce vápenky
Rosůlek Miroslav	28	česká	hodinář, dělník
Suttý Alois	27	německá	tesařský dělník
Špiriak František	32	slovenská	dělník
Tippl Václav	20	česká	(nev.) obchod. zás. export. firmy ve Vídni
Vetejška Jaroslav	24	česká	vedoucí instalaterské firmy
Votava František	24	česká	hostinský, řezník
Zemánek Miloš	26	česká	dělník, obchodník se dřevem

**TABULKA 2**

<b>PŘÍJMENÍ A JMÉNO</b>	<b>DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ</b>
Babík Pavol	6 tříd ludové školy, 2 učňovské roky (učí se obchodním příručím)
Bednář Karel	7 tříd obecné školy, 1 třída měšťanské školy
Beneš Bohuslav	6 tříd obecné školy, 2 třídy měšťanské školy
Bulín Přemysl	5 tříd obecné školy, 4 třídy měšťanské školy
Bušek Karel	5 tříd obecné školy, 2 třídy českého gymnázia, 1 třída německého gymnázia, 1 třída německé obchod. akademie
Čížek Petr	5 tříd obecné školy, 2 třídy měšťanské školy
Dolinek František	5 tříd obecné školy, 2 třídy měšťanské školy
Dvořák Jaroslav	5 tříd obecné školy, 4 třídy měšťanské školy
Fiala Oldřich	5 tříd obecné školy, 3 třídy měšťanské školy
Fuksa Rudolf	4 třídy měšťanské školy, vyučen sazečem písma, speciální kurs SNB
Gavenda Štěpán	5 tříd obecné, 3 třídy měšťanské, 1 rok školy pokračovací pro strojní zámečníky
Goldschmid Josef	5 tříd obecné školy, 3 třídy měšťanské školy + 1 rok grafické školy, učí se zubním technikem
Gruber Karel	5 tříd obecné školy, 3 třídy měšťanské školy, učí se strojním zámečnickem
Havlíček František	5 tříd obecné školy, 4 třídy měšťanské školy, učí se strojníkem
Hejna Jiří	5 tříd obecné školy, 3 třídy měšťanské školy, učí se strojním zámečnickem
Hošek Jan	5 tříd obecné školy, 3 třídy měšťanské školy
Joska Bohumil	4 třídy měšťanské školy
Kandráč Anton	6 tříd ludovej školy, 4 třídy měšťanské školy
Kauer Jiří	5 tříd obecné školy, kurs měšťanské školy
Kaska Jaroslav	5 tříd obecné školy a 3 třídy měšťanské školy + 1 ročník navíc, učí se pekařem a strojním zámečnickem
Koukal Lubomír	5 tříd obecné školy, 8 tříd reálného gymnázia, vysoká škola hospod. věd
Kroc František	5 tříd obecné školy, 2 třídy měšťanské školy
Lindner Ladislav	obecná škola, 4 třídy gymnázia, vyučen drogistou
Liška Josef	5 tříd obecné školy, 2 třídy měšťanské školy
Ludvík Josef	5 tříd obecné školy, 1 třída měšťanské školy, 2 odborné pokračovací třídy
Lýsek Antonín	5 tříd obecné školy, 3 třídy měšťanské školy
Mareček Miroslav	5 tříd obecné školy, reformní reálné gymnázium
Mašek Jan	1 třída obchodní školy, 4 třídy obchodní akademie
Palma Vladimír	3 třídy obecné školy, 1 třída měšťanské školy, 2 třídy pokračovací zednické školy, učí se truhlářem
Plzák Josef	obecná škola, 3 třídy měšťanské školy, vyučen instalatérem a kominíkem
Polák Gustav	4 třídy ludové školy, 4 třídy měšťanské školy, učí se cukrářem
Rendl Emanuel	kancelářský praktikant, úředník, provozní účetní, vedoucí skladu
Rosůlek Miroslav	5 tříd obecné školy, 3 třídy měšťanské školy + 1 navíc, učí se elektrotechnikem
Suttý Alois	5 tříd obecné školy, 3 třídy občanské školy
Špiriak František	8 tříd obecné školy
Tippl Václav	4 třídy obecné školy, 4 třídy měšťanské školy
Vetejška Jaroslav	5 tříd obecné školy, 4 třídy měšťanské školy, 3 roky odborné školy pokračovací, učí se automechanikem
Votava František	5 tříd obecné školy, 3 třídy měšťanské školy, 2 třídy školy pokračovací
Zemánek Miloš	5 tříd obecné školy, 2 třídy měšťanské školy, 6 tříd reálného gymnázia

**TABULKA 3**

<b>PŘÍJMENÍ A JMÉNO</b>	<b>POVOLÁNÍ</b>
Babík Pavol	dělník, strážmistr SNB
Bednář Karel	stavební klempíř, zednický přidavač, správce budovy ČSD
Beneš Bohuslav	mlynář, pomocný dělník, obvodní kulturní referent KSČ, u kriminální policie, později zařazen k StB
Bulín Přemysl	strojní záměčnick, příslušník SNB, řidič z povolání
Bušek Karel	národní správce firmy A. Schuster a synové
Čížek Petr	zaměstnan v cihelně, 1 rok u SNB, poté zaměstnan ve strojní cihelně, vedoucí pískovny
Dolinek František	automechanik, tajemník nár. socialistů v Sokolově
Dvořák Jaroslav	pomocný dělník, závozník
Fiala Oldřich	automechanik, řidič z povolání
Fuksa Rudolf	příslušník SNB, od dubna 1949 u PS (voják z povolání - staršina)
Gavenda Štěpán	zemědělský dělník, pomocný dělník, nádeník (v řeznictví, na gruntu), svářeč
Goldschmid Josef	knihař-zlatič, prodejní a nákupní úředník
Gruber Karel	pomocný dělník
Havlíček František	strážmistr SNB, strojník
Hejna Jiří	strojní záměčnick
Hošek Jan	pekařský dělník, prvorepublikový policista, poručík SNB
Joska Bohumil	lesní dělník, úředník (referent mzdy a práce u Správy lesního hospodářství)
Kandráč Anton	úředník hospod. kontrolní služby (kancelářský pomocník na notářském úřadě)
Kauer Jiří	zemědělský dělník, lesní dělník, výpomocný lesní hajný, lesní praktikant
Kaska Jaroslav	dělník, pekařský dělník, řidič ve sběrných surovinách, příslušník SNB, nástrojář
Koukal Lubomír	student
Kroc František	závozník, řidič z povolání, pomocný dělník
Lindner Ladislav	autodopravce
Liška Josef	dělník, pomocný dělník, mlynářský pomocník, pojišťovací agent
Ludvík Josef	nástrojář, soustružník, prvorepublikový policista, štábní strážmistr SNB
Lýsek Antonín	automechanik, řidič z povolání, udržbář vrtných souprav
Mareček Miroslav	úředník ve statistice a revizi účtů v ČKD, pomocný lakýrník
Mašek Jan	dělník, úředník
Palma Vladimír	dělník, příslušník PS
Plzák Josef	řezník, pomocný dělník (ŠZ), řidič z povolání, u pracovní komise ve škodových závodech
Polák Gustav	řidič z povolání, příležitostný dělník
Rendl Emanuel	kancelářský praktikant, úředník, provozní účetní, vedoucí skladu
Rosůlek Miroslav	elektrotechnik, dělník, zástupce mládeže v závodní radě, organizační referent
Suttý Alois	řidič z povolání, výpomoc v biografu
Špiriak František	dělník, podomní obchodník, voják z povolání - staršina, správce vojenského zátiší
Tippl Václav	číšník
Vetejška Jaroslav	řetízkočar punčoch u firmy Baťa, automechanik
Votava František	automechanik, strážmistr SNB
Zemánek Miloš	soukromý úředník

**TABULKA 4**

<b>PŘÍJMENÍ A JMÉNO</b>	<b>POLITICKÁ PŘÍSLUŠNOST</b>	<b>ZPRAVODAJSKÁ SLUŽBA</b>
Babík Pavol	KSČ	CIC
Bednář Karel	bez politické příslušnosti	CIC
Beneš Bohuslav	KSČ	CIC
Bulín Přemysl	KSČ	CIC
Bušek Karel	nár. soc., soc. dem.	CIC
Čížek Petr	KSČ	CIC
Dolinek František	nár. soc.	CIC
Dvořák Jaroslav	bez politické příslušnosti	MIC
Fiala Oldřich	bez politické příslušnosti	CIC, SIS
Fuksa Rudolf	bez politické příslušnosti	CIC
Gavenda Štěpán	bez politické příslušnosti	CIC
Goldschmid Josef	KSČ	CIC
Gruber Karel	bez politické příslušnosti	CIC
Havlíček František	KSČ	CIC, MIC
Hejna Jiří	bez politické příslušnosti	CIC
Hošek Jan	KSČ	CIC
Joska Bohumil	soc. dem.	MIS
Kandráč Anton	bez politické příslušnosti	SCEDE
Kauer Jiří	bez politické příslušnosti	CIC
Kaska Jaroslav	nár. soc	CIC, SIS, MIS
Koukal Lubomír	bez politické příslušnosti	CIC
Kroc František	bez politické příslušnosti	CIC
Lindner Ladislav	nár. soc.	CIC
Liška Josef	KSČ	CIC
Ludvík Josef	KSČ	CIC, SIS
Lýsek Antonín	nár. soc.	CIC
Mareček Miroslav	nár. soc.	CIC
Mašek Jan	bez politické příslušnosti	CIC, MIS, TD, SIS
Palma Vladimír	bez politické příslušnosti	SIS
Plzák Josef	KSČ	CIC
Polák Gustav	bez politické příslušnosti	CIC
Rendl Emanuel	bez politické příslušnosti	CIC
Rosůlek Miroslav	KSČ	CIC
Suttý Alois	agrárník, nář. soc.	CIC
Špiriak František	KSS	SCEDE
Tippl Václav	bez politické příslušnosti	CIC, PSS
Vetejška Jaroslav	nezjištěna	SCEDE
Votava František	KSČ	CIC
Zemánek Miloš	nár. soc.	CIC

**TABULKA 5**

<b>PŘÍJMENÍ A JMÉNO</b>	<b>AKTIVITY</b>
Babík Pavol	kurýr
Bednář Karel	kurýr, převaděč, soukromý převaděč, pašerák
Beneš Bohuslav	kurýr, převaděč
Bulín Přemysl	kurýr, soukromý převaděč, pašerák
Bušek Karel	kurýr
Čížek Petr	kurýr
Dolinek František	kurýr, převaděč
Dvořák Jaroslav	kurýr
Fiala Oldřich	kurýr, soukromý převaděč
Fuksa Rudolf	kurýr
Gavenda Štěpán	kurýr, soukromý převaděč, pašerák
Goldschmid Josef	kurýr (neoficiální), soukromý převaděč
Gruber Karel	kurýr, převaděč, pašerák
Havlíček František	kurýr
Hejna Jiří	kurýr
Hošek Jan	kurýr
Joska Bohumil	kurýr
Kandráč Anton	kurýr, převaděč
Kauer Jiří	kurýr, soukromý převaděč, pašerák
Kaska Jaroslav	kurýr, soukromý převaděč, tlumočník, typář, pašerák
Koukal Lubomír	kurýr
Kroc František	kurýr, převaděč
Lindner Ladislav	kurýr
Liška Josef	kurýr
Ludvík Josef	kurýr, pašerák
Lýsek Antonín	kurýr
Mareček Miroslav	kurýr
Mašek Jan	kurýr, soukromý převaděč, tlumočník, typář, pašerák
Palma Vladimír	kurýr, převaděč
Plzák Josef	kurýr
Polák Gustav	kurýr, převaděč
Rendl Emanuel	kurýr
Rosůlek Miroslav	kurýr
Suttý Alois	kurýr, převaděč
Špiriak František	kurýr, převaděč, soukromý převaděč
Tippl Václav	kurýr, pašerák, převaděč, soukromý převaděč
Vetejška Jaroslav	kurýr
Votava František	kurýr
Zemánek Miloš	kurýr

**TABULKA 6**

<b>PŘÍJMENÍ A JMÉNO</b>	<b>MÍSTO ZADRŽENÍ</b>	<b>ROK</b>
Babík Pavol	hranice	1951
Bednář Karel	Vídeň - byt	1952
Beneš Bohuslav	hranice	1950
Bulín Přemysl	vnitrozemí	1950
Bušek Karel	vnitrozemí	1949
Čížek Petr	na území NDR	1951
Dolinek František	hranice	1951
Dvořák Jaroslav	hranice	1951
Fiala Oldřich	vnitrozemí	1950
Fuksa Rudolf	hranice	1951
Gavenda Štěpán	hranice	1952
Goldschmid Josef	vnitrozemí	1949
Gruber Karel	Vídeň - byt	1952
Havlíček František	vnitrozemí	1949
Hejna Jiří	vnitrozemí	1951
Hošek Jan	vnitrozemí	1950
Joska Bohumil	hranice	1953
Kandráč Anton	hranice	1953
Kauer Jiří	vnitrozemí	1951
Kaska Jaroslav	hranice	1951
Koukal Lubomír	vnitrozemí	1951
Kroc František	hranice	1951
Lindner Ladislav	vnitrozemí	1949
Liška Josef	na území NDR	1951
Ludvík Josef	hranice	1951
Lýsek Antonín	vnitrozemí	1954
Mareček Miroslav	hranice	1950
Mašek Jan	hranice	1951
Palma Vladimír	hranice	1951
Plzák Josef	vnitrozemí	1949
Polák Gustav	hranice	1953
Rendl Emanuel	hranice	1951
Rosůlek Miroslav	nejasné	1950
Suttý Alois	vnitrozemí	1950
Špiriak František	hranice	1951
Tippl Václav	vnitrozemí	1949
Vetejška Jaroslav	vnitrozemí	1949
Votava František	vnitrozemí	1950
Zemánek Miloš	vnitrozemí	1949

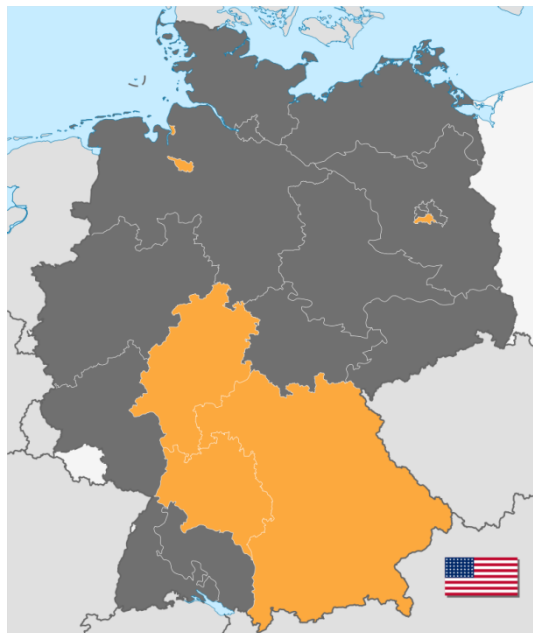
**TABULKA 7**

<b>PŘÍJMENÍ A JMÉNO</b>	<b>VÝŠE TRESTU</b>
Babík Pavol	absolutní
Bednář Karel	doživotí (propuštěn v květnu 1965)
Beneš Bohuslav	absolutní
Bulín Přemysl	absolutní
Bušek Karel	absolutní
Čížek Petr	absolutní
Dolinek František	doživotí (datum propuštění neznámé)
Dvořák Jaroslav	absolutní
Fiala Oldřich	absolutní
Fuksa Rudolf	absolutní
Gavenda Štěpán	absolutní
Goldschmid Josef	absolutní
Gruber Karel	absolutní
Havlíček František	absolutní
Hejna Jiří	absolutní
Hošek Jan	absolutní
Joska Bohumil	22 let (datum propuštění neznámé)
Kandráč Anton	absolutní
Kauer Jiří	absolutní
Kaska Jaroslav	doživotí (propuštěn 1964)
Koukal Lubomír	absolutní
Kroc František	doživotí (datum propuštění neznámé)
Lindner Ladislav	absolutní
Liška Josef	absolutní
Ludvík Josef	absolutní
Lýsek Antonín	22 let (datum propuštění neznámé)
Mareček Miroslav	doživotí (podmínečně propuštěn v roce 1965)
Mašek Jan	doživotí (propuštěn 1964)
Palma Vladimír	absolutní
Plzák Josef	absolutní
Polák Gustav	25 let (datum propuštění neznámé)
Rendl Emanuel	absolutní
Rosůlek Miroslav	doživotí (datum propuštění neznámé)
Suttý Alois	absolutní
Špiriak František	absolutní
Tippl Václav	absolutní
Vetejška Jaroslav	absolutní
Votava František	absolutní
Zemánek Miloš	doživotí (propuštěn 9. 5. 1965)

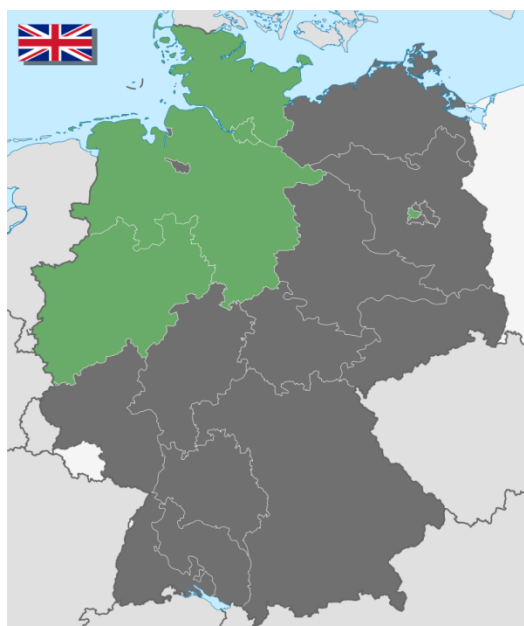
## OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Příloha č. 1: Okupační zóny

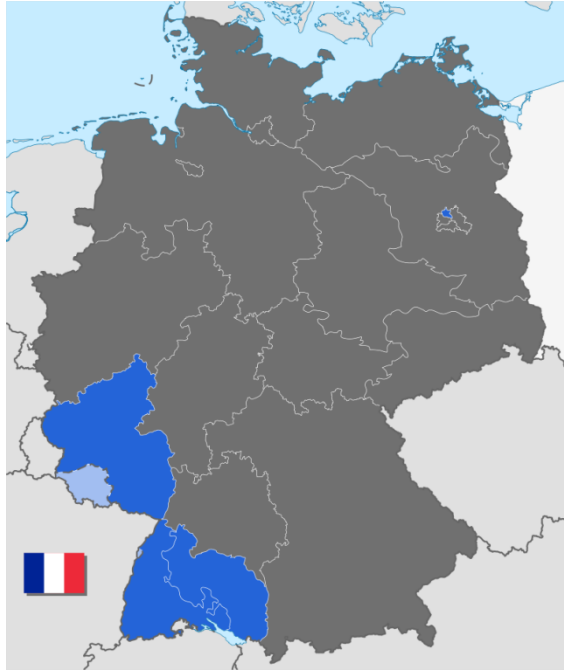
Německo



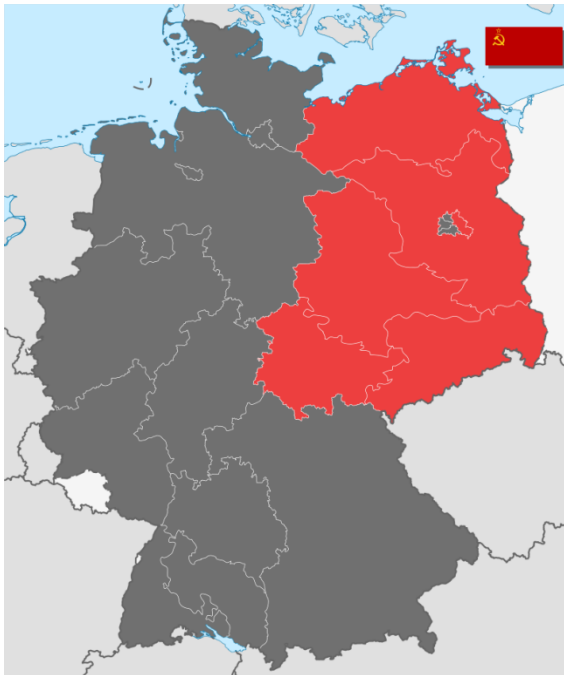
americká.



britská.



francouzská.



sovětská.



Rakousko.

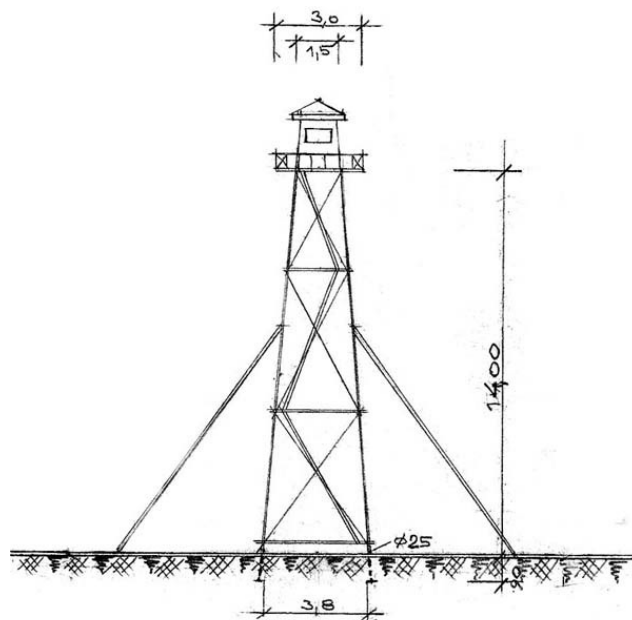
Příloha č. 2: Ostraha hranic



třístěnný elektrifikovaný drátěný zátaras.



vrata třístěnného zátarasu.



nákres věžové pozorovatelny.



Psí hlava - symbol útvarů PS.

Příloha č. 3: Koordinátoři činnosti kurýrů



generál Sergěj Ingr (1894 - 1956).



generál František Moravec (1895 - 1966).



plukovník Charles Katek (1910 - 1971).

Příloha č. 4: Kurýři - Vybavení , mrtvé schránky



mrtvá schránka, obr. 1.



mrtvá schránka, obr. 2.



mrtvá schránka, obr. 3 - dutina v kusu asfaltu.



fotoaparát kurýra Alexandra Lehotského.



padělané dokumenty a výzbroj kurýra Rudolfa Fuksy.

Příloha č. 5: Kurýři pohledem StB a justice



vazební fotografie kurýra Oldřicha Fialy.

26

Z á p i s

o výkonu trestu smrti nad odsouzeným ..... Janem H o š k e m .....

Přítomni:

Předseda senátu: Dr. Rudý  
Prokurátor: Dr. Čížek  
Zapisovatelka: Gregerová

S výkonem trestu započato .....	6.13
Odsouzený předveden .....	6.14
Prokurátor nařídil výkon trestu.....	6.15
Mistr popravčí hlásil úkol splněn .....	6.17
Lékař hlásil, že smrt nastala .....	6.20

Odsouzený pronesl poslední slova: Nebylo mi povoleno se hájit.

V Praze dne ..... 6. února 1952. ....

Prokurátor:

Zapisovatelka:

protokol o výkonu trestu smrti nad kurýrem Janem Hoškem.

Rok: 1952 Číslo ohledacího listu: Číslo pitevního protokolu:

# Léčebný a ohledací list

1. Jméno osobní (křestní): Petr 2. Datum narození: 2.3.1914  
 (u neznámých mrtvol přibližné stáří)  
 Jméno rodové (příjmení): Čížek  
 (při změně jména též jméno dřívější, u dosud bezejmenných jména obou rodičů případně pouze matky)
3. Rodiště (obec): Vlastice (ulice, číslo) .....  
 (okres): Mikulov (kraj, u cizinců stát) .....
4. Bydliště (obec): Planá u Mníchova (ulice, číslo) .....  
 (okres): Mnichov (kraj, u cizinců stát) .....  
 (u novorozených bydliště matčino)
5. Jméno osobní a rodové pozůstalého manžela: Imatálie ROZ: Krejčová  
 6. Jméno osobní a rodové rodičů zemřelého: František ROZ: .....  
Anna ROZ: Kraivaldová

7. a) základní (hlavní) nemoc: .....	*Trvání nemoci	** Znak
b) komplikace, která vedla k smrti: .....		
c) bezprostřední příčina smrti: <u>oprava oběšením smrt udušením</u>		<u>205</u> <u>200</u>

\*) přibližné trvání nemoci od počátku do smrti.  
 \*\*) znak Podrobného seznamu Mezinárodní statistické klasifikace nemocí, úrazů a příčin smrti (1948).

V Praze dne 6 února 1952

Nemocnice veřejného odd. SVS Praha  
poštovní úřad 44, schránka 5.  
Razítko a podpis léčícího (ošetřujícího) lékaře.

8. Pohlaví: mužské 9. Rodinný stav: ženatý  
 10. Státní příslušnost: ČSR 11. Národnost: česká 12. Nábož. vyznání: kat.

13. Povolání a postavení v povolání	Druh povolání (výrobní odvětví)	Postavení v povolání (samostatný, úředník, dělník a pod.)
a) zemřelého . . . . .	<u>veřejný příslužník</u>	
b) živitele, jde-li o dítě . . . . .		
c) manžela, jde-li o manželku, jež neměla vlastní povolání . . . . .		
d) dřívější povolání, jde-li o osobu na odpočinku . . . . .		
e) někdejšího manžela, jde-li o vdovu, jež neměla vlast. povolání . . . . .		

14. Kým, kde a od kdy byl zemřelý léčen? .....
15. Kde nastalo úmrtí: Věznice Pankrác 16. Místo úmrtí: Praha XIV Táborská 930.  
 (doma, v ústavu, při převozu, na ulici a pod.)
17. Datum úmrtí: 6 února 1952 6 hod.  
 (hodina, den, měsíc rok)
18. U dětí: a) mrtvě narozených . . . . . }  
 b) zemřelých do jednoho roku: donošené-nedonošené . . . . . }  
 do 24 hod. po porodu: délka života v hod.: ..... }  
 do 14 let: byli rodiče spolu oddáni? ano — ne.

Při narození váha v gr.: .....
délka v cm: .....

Má matka výdělečné povolání a jaké? .....

ohledací list kurýra Petra Čížka.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Dne 30.6.1954

W2-0042/57

Generální prokuratura,  
P r a h a .

Věznice č. 2 Praha vrací Váš přípis s tím, že zemřelý 30670  
byl dne 29.6.1954 zpopelněn. Urna s popelem téhož dne převzata  
orgánem vpředu uvedeným pod číslem zemřelého a uložena ve věznici  
č. 2 Praha. *pod ev. číslem 49*

Náčelník:



záznam o zpopelnění těla kurýra Štěpána Gavendy.



pietní kříž na nádvoří pankrácké věznice,  
kde byl na radě kurýrů vykonán nejvyšší trest.